

QUEROLOGI

En simpel teoretisk systematik for skænderiet som dialogisk type

ABSTRACT

Quarrelling is a significant type of conversation. Yet, it has not been very much studied let alone been theorized. (Maybe because we find this genre of negative conversation unworthy of our positive attention?). Undoubtedly it is also a very complex phenomenon, and more importantly, it will most often manifest many aspects of paralinguistic structure already *on its surface*. A full-blown quarrel will immediately, and definitely more than a tea-table conversation, involve variations in tone of voice, facial expression, bodily gesture, non-lexical sound etc., with a clearness that belongs to it as a matter of its very nature. So, in a sense, quarrelling should after all seem an obvious topic – in a sense maybe even an optimal starting point – for empirical conversational research.

However, in any theoretical study of a complex type of phenomenon you must, by methodological necessity, start out with a simple paradigm, and only later reconstruct its full complexity. This is also the case in what I here call *querology*, the theoretical study of quarrelling. In the following I shall try to present a simplest systematics for types of utterances in a quarrel, and a simplest set of principles according to which one utterance in a quarrel may be sequenced by another, thus characterising the quarrel *as* a quarrel. Further to this I shall also present a notation for the paradigm. The topics of the study fall within linguistics as well as the philosophy of language.

Introduktion

Den følgende artikel handler om et fænomen, de fleste af os kender fra dagligdagen. Det kan farve dagligdagen – ja, det kan farve et helt (sam)liv. Vi er altså – de fleste af os – ”beskæftiget” med skænderiet, for så vidt vi tager del i det. Men vi forholder os også – mere eller mindre – til skænderiet, når vi ikke er i det. Skænderiet tager farve af noget, der var før skænderiet (inklusive tidligere skænderier), og det farver selv tiden derefter (inklusive fremelsker senere skænderier).

Filosofferne har kun sjældent beskæftiget sig – filosofisk – med skænderiet, skønt de sikkert har praktiseret det lige så ofte som folk, der ikke er filosoffer. Det har sikkert noget at gøre med, at skænderiet er noget, vi almindeligvis prøver at undgå. Skænderi er ikke nogen agtværdig omgangsform. Mon ikke mange forældre har praktiseret ytringer som denne til et betuttet, måske lettere forskrækket barn: ”Far og mor *skændes* ikke – de *diskuterer*!” Det er også svært at sige noget om, hvad skænderiets ”pointe” er: Vi spørger folk, hvad de skændtes *om*. Det kan de ofte ikke huske eller ikke forklare. Vi spørger (sjældnere), hvorfor de *skændtes* om det. Det er endnu vanskeligere at forklare.

Heller ikke lingvister har skænket skænderiet den helt store opmærksomhed. En af grundene kan være, at skænderiet opfattes som en funktionsløs, snarere destruktiv og ”rodet” samtaleform. En anden er nok den, at skænderiets parter ikke bryder sig om, at andre – heller ikke forskere! – overværer det. Således består næsten alt empirisk materiale af lydoptagelser og videotapes med *børn*.

Endnu en vanskelighed ligger i det rent terminologisk, specielt når man (som jeg) skal forholde sig til eksisterende – i praksis: engelsksproget – forskning. Der findes ikke på engelsk noget ord, som én-til-én kan oversættes til ’skænderi’. De hyppigste termer er ’dispute’ og ’argument’. Disse kan så præciseres rent kvantitativt ved at være mere eller mindre ’heated’, evt. ’full-blown’. Eller man beskæftiger sig med ’conflict talk’ i al almindelighed, og dét er i alt fald en alt for generel term, når det er skænderi, man vil sige noget om.

I det følgende vil jeg betragte skænderiet som en strid, udkæmpet på ord, om agtelse/anerkendelse i det offentlige rum, som de stridende parter strides i. Hvis skænderiet foregår i privat regi, er det parterne selv – betragtet som et fællesskab – der udgør en sådan offentlighed. Hvis skænderiet foregår i en sal eller et tv-studie, betegner offentligheden parterne selv *plus* alle dem, der har adgang til at overvære striden. Det hører med til denne særlige strid, at stridens emne – det, parterne strides om (fx ”Du har glemt at lægge kniven på plads!” – ”Nej, det er dig!”) – sjældent er sammenfaldende med den anseelse, der er på spil i skænderiet (”Du husker *aldrig* [dvs. du er sådan en, der aldrig husker] at lægge tingene på plads!”). Desuden er det langt fra alle skænderier, der grunder i en definérbar uenighed. Når skænderiet opstår, fordi manden kommer for sent hjem til konen, er det vanskeligt at sige, hvad de er ”uenige” om? Vel ikke om, at/hvorvidt han er kommet for sent hjem? Et skænderi er altså ikke blot en conflict talk, der er blevet særlig ”heated”. Et skænderi behøver i det hele taget ikke være ”heated” (se s. 9 og s. 24ff.).

Jeg mener selv, at dette mønster vil genkendes af de fleste læsere og for de fleste danske læsers vedkommende falde nogenlunde sammen med deres intuitive forståelse af, hvad det danske ord ’skænderi’ betyder. En egentlig definition vil ikke blive givet. Projektet går i en hel anden retning:

Undersøgelsen er *systematisk* og (hvad jeg hér vil kalde) ”*minimalistisk*”. Opgaven er at præsentere den simplest mulige systematiske typologi for ytringer i et skænderi og de simplest mulige principper for replikskifte/turn-taking i et skænderi. De enkelte typer vil jeg betegne skænderiets *modi*. (a) At typologien skal være systematisk, betyder for det første, at den skal være udtømmende. Der skal ikke kunne eksistere replikker i et skænderi, som ikke – helt eller delvis – lader sig karakterisere ved en af de præsenterede modi. (b) For det andet skal det gælde, at den enkelte modus både defineres ved sin betydning og sin funktion, herunder ved de modi, den inden for skænderiets forløb *qua* skænderi

kan sekvenseres med, og måden, det kan ske på. (c) At typologien er minimalistisk, betyder, at den er så simpel *som mulig*. Den skal indeholde så få modi som muligt, men ikke færre end, at replikkerne i de præsenterede modi beholder deres karakter af replikker i et skænderi.

Man kan hér notere sig, at Harvey Sacks [et al.] i konversationsanalysens klassiker "A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation" (Sacks 1974) nok beskæftiger sig med helt andre samtaleparametre end jeg, og at hans systematiske iagttagelser er ment at skulle gælde for enhver type af samtale, der er organiseret som turn-taking, mens min artikel specifikt handler om skænderi. Alligevel er mit projekt rent formelt beslægtet med hans. Sacks ønsker "... to characterize, in its simplest systematic form, the organization of turn-taking for conversation...". (p. 696) Tilnærmet kunne jeg definere mit projekt: "... to characterize, in its simplest systematic form, the organization of turn-taking for a conversation *insofar as the conversation is a quarrel...*"

I min analyse forsøger jeg endvidere at udvikle en notation, som ikke blot er en liste med symboler, men et notationssystem, der drager de essentielle strukturer i forgrunden.

Conflict talk i både snæver og vid forstand studeres traditionelt af både antropologer, sociologer, psykologer og – i mindre omfang – af lingvister og filosoffer (sprogfilosofi og fænomenologi). Det gælder for de fleste undersøgelser, at de i første række er empiriske og kun i mindre grad har egentlig systematiske ambitioner. Jeg vil dog kort omtale to artikler og et kapitel i en bog, der – omend de ikke dyrker et systematisk paradigme – når frem til indsigter, der også er relevante i mit projekt.

Douglas W. Maynard definerer selv sin forskning som "research within sociological traditions of ethnomethodology and conversation analysis"¹, og med den baggrund beskæftiger han sig i artiklen "How children start arguments" (Maynard 1985) især med skænderiets begyndelse, specielt hvorledes skænderi udvikler sig – eller netop *ikke* får lov at udvikle sig – af et oppositionelt forhold. Han udvikler en række begreber om (hvad han selv betegner) 'argumentative moves' (p. 5ff): repair; letting opposition pass; keying opposition; oppositional and resolution; presupposition as an argumentative device; opposition and violation. Maynard bygger på data i form af videotape-optagelser af en læsegruppe med skolebørn i første klasse, men han fremhæver selv, at "... the thrust of the formal analysis... is to suggest generalizations that apply to the initiating of disputes in a variety of social settings." (p. 23) Også mit projekt handler om "argumentative moves", men på et meget mere generelt – om man vil: abstrakt - niveau, der gør det muligt at arbejde systematisk og opfylde det minimalistiske princip.

Charles Goodwin & Marjorie H. Goodwin² præsenterer i artiklen "How children start arguments" (Goodwin 1990a) en oversigt over problemstillinger, der er behandlet i nyere forskning vedr. "... the organization of argument [...] its intrinsic structure; how arguments begin and end; the sequencing of actions; the internal organisation of oppositional moves; and how argument is tied to both other activities and larger social processes." (p.85) Selv er forfatterne ikke i første række interesseret i skænderiet som turn-taking eller speech acts, men i videre forstand som *behavior*. De tager udgangspunkt i iagttagelsen af, at "... despite the way in which argument is frequently treated as disruptive behavior, it is in fact accomplished through a process of very intricate coordination between the parties who are opposing each other." De ønsker at undersøge "... the way in which the talk of the moment constitutes those who are present to it (i.e. how what is said in a given turn can make relevant particular social identities)." (p. 85) Deres fokus ligger således et andet sted end mit, og det er snarere i begrebsdannelsen, jeg har kunnet hente inspiration. Deres data er meget specifikke: videotapes af urban black boys, age 6-8, Marple Street, Philadelphia, og de begreber, de udvikler, er i første omgang ment at skulle være adækvate i beskrivelsen af netop denne socialgruppe. Efter mit umiddelbare skøn kan anvendelsesfeltet uden videre generaliseres, så det i det mindste også omfatter "folk i Danmark". Det gælder termer som: "Invoking activity domains within local talk", "Selectively interpreting prior talk", "Maintaining opposition", "Content shift within argument", "Constituting context within

argument". (p. 88f). Men forfatterens ambition er empirisk adækvans, ikke en systematisk begrebsudvikling.

Senere samme år (1990) udgiver Marjorie Goodwin med samme datakilde som (1990a) bogen *He-Said-She-said: Talk as Social Organization among Black Children* (Goodwin, M. 1990b). Skænderiet ("dispute") er selvsagt kun en af mange samtaleformer, hun behandler i sine analyser. Det er således primært chapter 7 'Building Opposition in Childrens' Argument', der er relevant i vor sammenhæng. Hun præsenterer hér en omfattende "typology of opposition building" (p. 144ff.): 7.1: Agreement, repair, and opposition. 7.2: Person descriptors and insult terms. 7.3: Substitutions. 7.4: Alternative types of opposition: returns and disclaimers. 7.5: Sustaining dispute: the sequencing of argumentative turns. 7.6: Dispute endings. 7.7: Alternative trajectories: extending dispute and attempting closure. 7.7.1: Recycling positions. 7.7.2: Justifications as strategies for working towards closure. 7.7.3: Nonspecific proof strategies. 7.7.4: Playful and metaphorical frame switches as techniques for attempting closure. 7.8: Format tying. 7.8.1: Format tying in argumentative sequences. 7.8.2: Format tying and ritual insult. 7.9: Cooperation in competition. Jeg forestiller mig, at flere af disse kategorier vil kunne indarbejdes i mine undersøgelser, når først det minimalistiske projekt er gennemført.

Ingen af de artiklerne ovenfor (eller andre jeg har studeret) har eksplicite ambitioner om at være systematiske – endsige minimalistiske – i deres begrebsdannelse. Begreberne har i det enkelte tilfælde gjort deres fyldest, når de har bidraget til klargørelse af conflict talk hhv. argument hhv. dispute i en bestemt socialgruppe, et bestemt tidspunkt, et bestemt sted. Som sådan er det i princippet op til læseren (eller forfatterne selv i anden sammenhæng?) at afprøve deres generaliserbarhed. Der kan dog ikke være tvivl om, at de fleste af de fænomener, forfatterne gør rede for, er fænomener, vi alle kender til og hurtigt vil støde på, når vi med udgangspunkt i den simplest mulige typologi giver os i kast med at rekonstruere skænderiet i al dets kompleksitet.

Mit eget datamateriale er egne erfaringer og egne konstruktioner, der typisk vil udgøre forenklinger i forhold til, hvad andre forskere finder på deres videotape. Stikprøver i eksisterende litteratur har dog vist både universaliteten og anvendeligheden af mine begreber, men en egentlig dokumentation herfor vil ikke blive forsøgt i denne artikel. En begrænsning i brugen af eksisterende dokumenteret eksempelmateriale ligger i, at stort set alt er på engelsk, hvor termerne 'conflict talk', 'argument', 'dispute' ikke uden videre kan oversættes til 'skænderi' (se ovenfor p. ###). Ofte fremgår det ikke engang af den konkrete tekstlige sammenhæng, hvorvidt fx termen 'conflict talk' skal opfattes i en snævrere eller videre betydning.

I. Succession

1. *Det kooperativ princip versus successionsprincipper*

I artiklen "Logic and Conversation" formulerer H.P. Grice sit berømte "Cooperative Principle" (herefter: 'COP'): "Contribute what is required by the [by the participants] accepted purpose of the conversation!" (Grice, 1975) Han udmønter COP i en række regler eller "maximer".³ Reglerne er udformet som imperativer, og Grice hævder, at vi i samtale generelt følger disse regler. Som sådan har den ene part i en samtale også lov til at gå ud fra, at den anden følger reglerne. Hvilket, kunne man tilføje, slet og ret er en mulighedsbetingelse for, at samtale overhovedet kan eksistere. Reglerne er ganske vist defineret som "rules for efficient communication", men skal givetvis opfattes som instanser af generelle regler for kooperativ virksomhed.⁴

I vores analyse af skænderiet vil vi for det meste benytte en lidt anden tilgang til samtalen end Grice. (A) For det første beskæftiger Grice sig grundlæggende med samtalen, for så vidt den har et *formål*, aktørerne kan agere effektivt, rationelt og kooperativt i forhold til. Men det er ikke alle samtaler, der har et formål. Netop et skænderi har det ikke – i alt fald ikke i nogen enkel forstand. Det er heller ikke nemt at se, hvad det skulle betyde at være ”kooperativ” i et skænderi. (B) For det andet – og det er det vigtigste – vort ærinde er at studere, hvorledes den ene replik *meningsfuldt* følger efter den anden på en måde, der giver sig af, hvad det er for en *type* af samtale, der foregår: ’spørge/svare’, ’bede/hjælpe’, ’A forklarer B noget’, ’A og B diskuterer noget’ - og altså: ’A og B skændes’, emnet for denne artikel. Den meningsfulde efterfølgelse vil vi betegne en *succession* (eller mere eksplicit en *gyldig succession*), mens den efterfølgelse, der ikke er meningsfuld, danner *brud på successionen*. (Vi vil senere nuancere dette begreb.) Og de principper, der bestemmer, hvorvidt en replik gyldigt efterfølger – danner gyldig succession i forhold til – den anden inden for en samtale/dialog af en bestemt type, betegner vi *successionsprincipper* (”principles of succession”, herefter forkortet ’PS’) for denne type. Disse begreber vil vi klargøre i det følgende eksempel, hvor vi betragter spørge/svare dels (à la Grice) som en fælles opgave eller projekt for to parter A og B, dels som en dialogtype, der overholder en række for typen specifikke regler.

2. Dialogtypen spørge/svare

Lad den første replik være spørgsmålet:

A [henvendt til B]: ”Kan jeg køre ad Motorvej 15 helt til Herning?”

Formålet med samtalen er det samme som A’s formål: at B skal give A en oplysning, som A har brug for, og som han formoder, at B kan give. Hvis B i øvrigt accepterer - dvs. har accepteret - at han er deltager i dette projekt, har han også accepteret de maximer, som – hvis de opfyldes – vil gøre hans svar *kooperativt*. En anden sag er, hvad der overhovedet gør den enkelte replik *meningsfuld* - alene eller i en længere sekvens - for så vidt den netop indgår i en kortere eller længere samtale af typen spørge/svare. Vi ser på fem eksempler:

(I) B kan besvare replikken ved at give et svar, som han selv mener er sandt, dækkende etc., idet han som sådan opfylder Grice’s maximer (se note 1). Hvad enten svaret faktisk er sandt eller ikke, vil vi sige, at han er ”fuldkommen kooperativ” (*perfectly cooperative*).

B: ”Ja!”

A mener, at Motorvej 15 fører helt til Herning og svarer bekræftende på spørgsmålet. Opgaven er løst, og som sådan er replikken selvsagt fuldstændig meningsfuld. Og hér slutter dialogen. (Eller mere præcis: den *kan* slutte hér. A kan evt. tilføje et ”Tak!”. Det vender vi tilbage til s. 8.)

B kan også give et svar, som han selv ved er forkert, dvs. svare med en løgn. Som sådan er han overhovedet ikke kooperativ, snarere destruktiv. Men for så vidt A tror på svaret, kan samtalen fortsætte/afsluttes på samme måde.

(II) B er måske ikke i stand til overhovedet at svare på spørgsmålet (selv om han gerne vil), eller han besvarer det efter bedste evne. Vi kan sige, at han som sådan er ”optimalt kooperativ” (*optimally cooperative*).⁵

- (II.1) B: ”Det kan jeg ikke svare på.
 (II.2) B: ”Du kan i alt fald køre halvdelen ad vejen!”
 (II.3) B: ”Spørg hellere C. Han ved det!”
 (II.4) B: ”Er du i bil eller på motorcykel?”

B anerkender i princippet sin deltagelse i projektet og gør det så godt han kan. I den første besvarelse (II.1) har han ikke noget svar at give. I (II.2) giver han et bidrag – om end ufuldstændigt – til projektets gennemførelse. Samtalen kan – og vil typisk – fortsætte med fælles sonderinger, eller med at A takker af. I (II.3) kan A – stadig inden for dialogtypen spørge/svare – eksempelvis fortsætte: ”Hvor finder jeg C?”, eller: ”Har du hans telefonnummer?”. Etc. I (II.4) beder B A om en *præcisering* af spørgsmålet. Den kan så få eller ikke få, og som sådan fortsætter samtalen i gyldig succession.

(III) Eller han nægter at svare:

B: ”Det vil jeg ikke svare på!”

I denne variant er B hverken helt eller delvis kooperativ i forhold til projektet. Men han er heller destruktiv på samme måde, som hvis han havde løjet. Lige som i eks. (II.1) ovenfor bidrager han ikke til at skaffe A den ønskede information, men denne gang er det, fordi han ikke vil. Han er ”ikke-kooperativ” (*non-cooperative*). Ytringen er imidlertid fuldstændig meningsfuld: B forholder sig stadig til A’s spørgsmål *som* spørgsmål – og som *dét* spørgsmål – og betegner således stadig en gyldig succession i den specifikke forstand, som definerer dialogen som værende af typen spørge/svare. Hans ytring afslutter samtalen.⁶

(IV) Endnu en mulighed:

B: ”Hvorfor spørger du [mig] om det?”.

Heller ikke med denne replik leverer B noget bidrag til den kooperative løsning af opgaven, men han afviser heller ikke at deltage. Han bryder successionen, for så vidt hans replik ikke har noget at gøre med *indholdet* af A’s spørgsmål. Men han forholder sig til spørgsmålet som spørgsmål, for så vidt han forholder sig til *spørgehandlingen*. Replikken er en *metareplik*. Der er en bold (=vejen til Herning), men B går efter manden (=A), ikke efter bolden. Et svar ad hominem er i denne sammenhæng ikke et svar, ikke engang et modvilligt svar.⁷ Det afbryder/suspenderer successionen. Herefter kan A fx besvare B’s spørgsmål, idet han håber, at B så vil vende tilbage til projektet. Eller han kan – det være sig emfatisk eller ved anvendelsen af andre ord – ignorere B’s replik og gentage sit spørgsmål som et forsøg på at få B til at agere kooperativt: ”Altså, jeg spurgte dig ... vil du mon være venlig at svare!”

(V) Men B kan også bryde successionen i en helt generel forstand:

B: ”Dejligt vejr i dag!”

Situationen kan naturligvis være rent ’God dag mand – økseskaft’. Men når vi taler om brud på successionen, skal det forstås snævrere: B kender PS for dialogtypen spørge/svare, han opfatter således A’s ytring som et forsøg på at starte en sådan dialog, men han afviser at deltage – han bryder *ud* – idet han simpelthen begynder at snakke om noget andet.⁸ Bemærk: i (III) nægter B at svare på spørgsmålet,

i (V) afviser han overhovedet at deltage i dialogen spørgsmål/svar, for så vidt den i øvrigt drejer sig om dét emne.

Samtalen, forstået som dén samtale om dét emne, er afbrudt. Hvilket naturligvis ikke forhindrer A i at insistere/genoptage den eller snakke videre om noget andet, om vejret eksempelvis.

Eksemplerne (I)-(V) repræsenterer forskellige *modi* i dialogtypen spørge/svare. Bemærk: det er ikke alene sætningen/ytringens form og indhold, der definerer replikkens modus, men – især, og som en forudsætning herfor – dens relation til den foregående replik hhv. til mulige efterfølgende replikker. En repliks modus er den måde, den meningsfuldt kan efterfølge hhv. efterfølges af en anden replik. De principper, der til enhver tid gør sig gældende, når en replik udgør en modus i en dialog af typen spørge/svare, udgør successionsprincipperne for denne dialogtype.

3. Dialogtypen bede/hjælpe

Lad den første replik være en bøn om hjælp:

A: ”Hjælp [mig lige] ...!”

Herefter kan besvarelsen have følgende (måske flere?) fem typer.

(I) B: (hjælper)

B er fuldstændig kooperativ. Dernæst:

(II) (II.1) B: (B prøver at hjælpe; B finder hurtigt en anden, der kan hjælpe)
 (II.2) B: ”Hvad er det, du vil have, at jeg skal hjælpe dig med?”
 (II.3) B: ”Nej, det kan jeg [desværre] ikke!”.

I (II.1) er uden videre diskussion optimalt kooperativ. I (II.2) går B et stykke ad vejen i sin bestræbelse på at hjælpe A. Han er optimalt kooperativ, men har (måske/endnu) ikke realiseret sin kooperativitet. I (II.3) udtrykker B en kooperativ holdning, mere kan han ikke præstere. For så vidt er han også hér optimalt kooperativ. Dernæst:

(III) B: ”Nej, jeg vil ikke hjælpe!” / ”Nej, Det må du selv klare!”

B nægter at hjælpe, dvs. han er ikke kooperativ. Dernæst:

(IV) B: ”Hvorfor beder du lige mig om hjælp?”

B’s replik er en metareplik. Og endelig:

(V) B: ”Dejligt vejr i dag!”

B bryder successionen.

Et særligt træk ved dialogtypen bede/hjælpe er, at et par af de gældende *modi* (repræsenteret ved (I) og (II.1) ovenfor) slet ikke er replikker.

4. Kontekstualiseringer. Stikord.

Når B har svaret på A's spørgsmål, kan samtalen slutte. Og netop sådan sluttede den faktisk i eksemplet ovenfor. Og for så vidt angår COP *må* den slutte dér. Formålet er nået, projektet er lykkedes. B har givet A den oplysning, han havde bedt om.

Når det kommer til PS, stiller sagen sig lidt anderledes. Også hér kan samtalen meningsfuldt slutte, når A har fået sit svar. Men den kan også meningsfuldt fortsætte med endnu en replik fra A: "Tak!" Den "mening", der er tale om, er imidlertid af en anden art. Idet A takker B, betænker han udtrykkeligt, at den anden har *givet* ham noget – oplysning, opmærksomhed, tid. Replikken hører ikke med til dialogen *spørge/svare* som *dialogtype* dvs. som form og dermed som instans af et lukket system, men forbinder samtalen med parternes andre gøremål i en større og principielt *åben* livssammenhæng, livsverden, samfund, kultur, hér – i mangel af bedre – blot kaldet replikkens "kontekst".⁹

Det, der gør det "meningsfuldt" at sige tak, når nogen har givet dig svar på et spørgsmål, giver sig ikke selv af endnu et lukket system af principper ved siden af COP eller PS. Meget kort sagt: Der kan ikke eksistere et lukket system, der ordner et åbent domæne – "konteksten" – og *lader* det være åbent. I mangel af en bedre term vil jeg hér tale om *kontekstualisering*. En ytring kontekstualiseres, idet den talende *i* situationen *med* sin ytring udtrykker en forståelse/holdning til noget, der angår den anden og ligger *uden for* situationen.

Kontekstualisering gør sig naturligvis ikke blot gældende i replikkers efterfølgelse af hinanden, men (først og fremmest) når det drejer sig om partikler inden for den enkelte ytring. I eksemplet ovenfor spurgte A: "Kan jeg køre ad Motorvej 15 helt til Herning?", men han kunne også have sagt: "Undskyld, kan jeg køre ad Motorvej 15 helt til Herning?". Med sit "Undskyld...!" udtrykker A sin forståelse af, at han allerede idet han henvender sig til B, påkalder sig B's opmærksomhed og griber ind i B's aktuelle gøremål. (B er givetvis optaget af noget andet, som A i princippet forstyrrer ham i.)

Tag også B's svar i (II.1): "Det kan jeg ikke svare på!". Han kunne også have svaret: "Det kan jeg desværre ikke svare på!" Hvad er meningen med partiklen "desværre"? I *kulturen* omkring *spørge/svare* – ikke i *spørge/svare* som *dialogtype* – finder vi en regel om, at A - for så vidt han spørger – med rimelig grund antager, at der er en mulighed for, at B kan svare. Og idet han spørger, viser han, at det er hans antagelse. B udtrykker med sit "desværre" sådan noget som: "Det var med rette, du henvendte dig til mig: jeg kunne – burde måske – have vidst det."¹⁰

I alle de tre eksempler – men måske gælder det ved alle ytringer i en hver samtale overhovedet? åbner kontekstualiseringen ved sin *tilstedeværelse*, sin *udformning* eller ved sit *fravær*(!) for anvendelsen af begreber som talens stil, høflighed, "mode of conduct" etc. Det er altså vigtige ting, vi hér har at gøre med. Men i denne sammenhæng nævner jeg dem mest, for at kunne sortere dem fra: I dette studie af skænderiet vil vi (1) holde os til sekvenser af replikker, der meningsfuldt efterfølger hinanden som gyldige successioner inden for dialogtypen skænderi. Og (2) inden for den enkelte replik studerer vi gerne ord og udtryk (oftest småord), der markerer skænderiet som skænderi, idet de har (hvad jeg herefter vil betegne) en *querogen funktion*; vi vil derimod ikke studere kontekstualiserende termer.

II. Skænderiets modi og skænderiets forløb

1. *Hvad er et skænderi?*

I første kapitel beskæftigede vi os med spørge/svare og bede/hjælpe som dialogtyper. I resten af artiklen vil vi på principielt samme vis forsøge at analysere skænderiet som dialogtype, hvor den ene replik følger den anden i overensstemmelse med typens egne principper for succession og – følgelig – sine egne specifikke modi kaldet *Q-modi* (querogene modi, ”quarrel modes”).

Skænderiets parter har ikke noget fælles overordnet formål med det at skændes. Derfor kan der heller ikke findes noget COP (”cooperative principle”), som parterne tilslutter sig, for så vidt de indleder skænderiet. Der findes ikke anden kooperativitet end den, der hører enhver samtale til. (’Placér dig inden for tale- og lytteafstand!’, ’Brug ord, den anden forstår!’, etc.) Relationen er ”hostil”, fjendtlig. Det kan godt være, at A i samtalen med B ”trænger til at komme af med noget”. Men hvis B anerkender dét som et fælles formål, som også han bidrager til, er A og B ikke relateret som stridende parter, men snarere som klient og (ulønnet?) psykolog.

Et skænderi er en dialogtype med sine specifikke modi og sine specifikke principper for, hvilke modi, der meningsfuldt kan efterfølge – besvare – hvilke, dvs. skænderiet har sine specifikke principper for gyldig succession (PS). Som vi skal se, svarer disse modi og deres relationer til hinanden ret nøje til de overordnede handlingskategorier i en strid – for ikke rent ud at sige: en krig. Og hvis vi accepterer det, kan vi i princippet gå direkte i gang med spørgsmål som: Hvad er det, der gør en replik til en replik i et skænderi dvs. til en replik i Q-modus? Hvilke Q-modi findes der? Hvilke modi kan gyldigt efterfølge hvilke, så der foreligger et skænderi? Hvorledes begynder da et skænderi? Hvorledes afsluttes det?

Hvis offentligheden er begrænset (fx til to personer), er det menneskeligt/naturligt at vise/udtrykke sine følelser i et skænderi. Men det er ikke et definatorisk træk ved skænderiet. Hvis politikere skændes i en større offentlighed, fx i en diskussion for åben mikrofon, lægger de gerne bånd på eventuelle følelser og forsøger at vise, at de har kontrol over sig selv: Det er argumenterne, netop ikke følelserne, der skal styre slagets gang. Kan du styre dine passioner (hvis du har nogle), viser du, at du i alt fald ikke opfatter dig selv som deltager i et skænderi.

Skænderiet tager sit udgangspunkt i den ene persons *krænkelse* (fornærmelse, udsældning, bebrejdelse etc.) af den anden. Den krænkende ytring gør det ud for en *offensiv*¹¹, idet den som sådan netop kan *besvares* med en ytring, der selv betegner en offensiv, eller en defensiv, eller en overgivelse eller et ønske om fred. Når den anden herefter faktisk besvarer offensiven med en sådan ytring - dvs. besvarer offensiven *som* offensiv - er skænderiet en realitet, og det kan fortsætte.¹²

Det kan godt være, at den ene part ikke mener, at den anden part har ret i sin krænkelse hhv. i sin imødegåelse af krænkelsen. Det vil typisk være forklaringen på, at han for sin del stadig er med på at fortsætte skænderiet. Så længe han bliver i skænderiet, så *er* han, hhv. så er han netop *ikke*, den, som den anden i skænderiets offentlighed prøver at *erklære* ham for at være. Hvis det i skænderiet mellem K og M, står uimodsagt, at ”du (=M) kan aldrig finde noget som helst i køkkenet!”, så gælder det mellem parterne, og ikke bare på dét tidspunkt, hvor replikken falder, men med den inerti, der hører ytringen til – dvs. indtil videre, indtil det er visnet bort, indtil det er dækket til af andre ord (eller handlinger) – at M *er* den, der ikke kan finde noget som helst i køkkenet. Dét er *billedet* (”vort billede”) af ham i den offentlighed, hvor skænderiet foregik.¹³

Et særligt vigtigt træk er det derfor at *tie*. Det gælder nemlig ikke altid, at den, der tier samtykker, idet han lader den anden få det sidste ord. Hvis den ene part tier, *kan* det betyde, at han overgiver sig: han har ikke noget godt svar. Men det kan også – og nok langt oftere – betyde, at han ikke længere vil være med, dvs. trækker sig fra skænderiet. En vigtig pointe er hér, at det – netop i skænderiet offentlighed – kan stå hen i det uvisse, om det er det ene eller det andet, han gør. Striden er ikke *afgjort*.

2. Skænderiets begyndelse – med og uden Q-markering

Hvorledes opstår et skænderi? Teoretisk et meget interessant spørgsmål og et meget væsentligt spørgsmål i dagligdagen (især når det skal forstås baglæns: ”Hvorledes *opstod* det skænderi?”). I den mere teoretiske analyse, vi begiver os ud i, er ambitionerne mere begrænsede og i alt fald mere specifikke. Vi spørger: Hvorledes ser en replik ud, for så vidt den er (evt. viser sig at være hhv. viser sig at have været) den første replik i et skænderi? Vi spørger også: Hvorledes vokser den dialogtype, vi kalder et skænderi, ud af en dialog, der ikke er et skænderi? Og: Hvorledes slutter et skænderi?

Skænderiet mellem A og B begynder (altid? eller næsten altid? det vender vi tilbage til), idet B opfatter A's seneste ytring som – i videste forstand – *krænkende*. Når det er sket, er relationen mellem parterne etableret som fjendtlig (”hostil”). Så længe du opfatter den andens handling som fjendtlig, så *er* han din fjende i betydningen: der ”foreligger” fjendtlighed. Og når B besvarer krænkelsen i sin første replik, har dialogen fået den for skænderiet definatoriske succession.

Der kan være to – i princippet forskellige, i praksis sjældent adskillelige – grunde til, at (eksempelvis) hr. M opfatter opfatter sin kone fru K's ytring som offensiv.

(A) M opfatter K's ytring som offensiv af grunde, der ikke giver sig af sætningens formulering, men af tonefaldet, ansigtsudtrykket, kropssproget og (især) situationen. Sæt M en aften kommer sent hjem til K. Det er torsdag, og han plejer ikke at komme sent hjem om torsdagen. Gennem vinduet fra 2. sal ser hun ham ankomme med Bus 18. Den kører lige igennem det boligområde, hvor Dorthe bor, og K kender ikke andre, der bor i det område eller på vejen derud. Etc. Digt selv videre. M kommer ind ad hoveddøren, svagt emmende af Chardonnay, og K siger:

(1) K₁ : ”Har du besøgt Dorthe?”

(Vedr. notationen: 'K₁' læses som ”K's første replik i samtalen”.) Ytringen er stilet til M. I sin formulering bare et spørgsmål, der lægger op til dialog af typen spørge/svare og kalder på en enkel besvarelse: ja eller nej. Men det er klart, at der er lagt op til skænderi. Tonefaldet er sikkert heller ikke til at tage fejl af.

(B) Den anden grund – og det er den, vi skal beskæftige os med - er, at der i selve sætningens formulering findes indikatorer derpå: **Q-markering** (”quarrel marking”).

(2) K₁ : ”Nå, du har nok besøgt den lede kælling igen?”

Sammenligner vi (2) med (1), finder vi et par tilføjelser/modifikationer, der indikerer/markerer replikken som offensiv. Det gælder brugen af udtrykkene ”Nå... , nok... igen”, og som forstærkning heraf nok også ”den lede kælling”. At ytringen er udformet som spørgsmål uden at *være* et spørgsmål, har også sin virkning.

Uanset om der ”*bag*” ytringen findes eller ikke findes en hostil følelse, som kommer til udtryk i ytringen, for så vidt den er Q-markeret, så *er* ytringen som helhed offensiv. Og hvad enten M faktisk besvarer offensiven eller ikke, så ligger der i K₁ en fordring om en besvarelse i en **Q-modus** [”querogeneous mode”] lige som der eksempelvis i spørgsmålet allerede ligger en fordring om at blive efterfulgt af et svar, i bønnen en fordring om opfyldelse etc. (En replik, der besvarer den querogene offensiv med et forsøg på at bringe skænderiet til afslutning, er også Q-modal. Mere herom s. 13.)

3. Querogene momenter. Q-markering

Det falder uden for rammerne af denne artikel at give en systematisk oversigt over Q-markeringer og querogene momenter i øvrigt. Vi holder os til en række eksempler, der generelt må betragtes som væsentlige og hyppigt vil forekomme i resten af artiklen.

I. Instantiering

M [henvendt til K] : ”Jeg kan ikke finde brødkniven!”

- (1) K: ”Jeg ved [desværre] heller ikke, hvor den er!”
- (2) K: ”Nej, den kan du jo aldrig finde!”
- (3) K: ”Nej, du kan jo aldrig finde noget som helst!”

(1) Ytringen betegner en ”ren besvarelse” af det, der i et minimum af kontekst (eksempelvis: M kigger sig forvildet omkring og skal åbenbart bruge kniven) gør det ud for et spørgsmål hhv. en bøn om hjælp. (2) Her giver K et svar, der indeholder Q-markering. K hævder det konkrete sagsforhold som værende en instans af noget generelt. At M ikke kan finde brødkniven hér/nu, er en instans af, at han aldrig kan finde den: ”Sådan *er* han jo!” Det er en krænkelse og som sådan en mulig begyndelse på et skænderi. Q-markeringen består ikke i en generalisering, men i en *instantiering*. Den generelle opfattelse har K i forvejen. Bevægelsen går således ikke fra det partikulære til det generelle, men fra det generelle til det partikulære. I ytringen applicerer K det generelle på det konkrete.¹⁴ (3) adskiller sig fra (2) ved en højere generalitet og dermed en endnu stærkere offensiv. At (3) sandsynligvis er mere urimelig end (2), ændrer ikke på det.

II. Det offensive svar som svar på et reelt spørgsmål

M: ”Hvor er brødkniven?”

- (1) K: ”Det ved jeg ikke!”
- (2) K: ”Det kan jeg da ikke vide noget om!”
- (3) K: ”Hvor i alverden skulle jeg vide det fra?”

(1) Sætningen indeholder ikke noget offensivt moment. (2) K referer til en fælles viden – her: en fælles viden om K’s ikke-viden om, hvor brødkniven er. Du kan ikke meningsfuldt spørge nogen om noget, du ved, at hun ikke kan svare på. (Se s. 8 om kontekstualisering.) K bebrejder med sin ytring M, at han bryder dette princip, og som sådan bliver ytringen offensiv. (3) Det er i princippet den samme bebrejdelse, der gør sig gældende hér. Men denne gang formulerer K selv sin besvarelse som et spørgsmål. Hendes replik bringer således M ind under et kooperativt princip for dialogtypen spørge/svare: ”Giv et svar! Giv et godt svar! Giv et svar, der har de og de egenskaber!”. Hendes offensiv forstærkes, idet fordringen om svar i realiteten er en fordring om besvarelse i en Q-modus. Spørgsmålet er ikke et ”reelt spørgsmål”, hvor den ene beder den anden om en oplysning. Men det er heller ikke – slet ikke – et retorisk spørgsmål, for så vidt vi herved forstår et spørgsmål, den talende netop *ikke* ønsker/venter svar på. Sml. hér:

- (a) K: "Har du besøgt Dorthe?"
- (b) K: "Du har vist besøgt Dorthe?"

(a) Ytringen har ikke i sig selv – som sætning betragtet – noget offensivt moment
 (b) Sætningen er ikke i grammatisk forstand et spørgsmål, men ytringen har alligevel spørgsmålets egenskab i sin fordring om svar: simplest et ja eller et nej. (Derfor noterer vi også på dansk sætningen med spørgsmålstegn.) Givet det i øvrigt er klart for begge, at et M's mulige besøg hos Dorthe er noget, K ikke bifalder, er det også klart, at hun med sin ytring – især pga. partiklen 'vist' – udtrykker en mistanke, den være sig løs eller til vished grænsende. Med spørgeformen foreligger der en fordring om svar, men dermed også (hér) et muligt oplæg til skænderi.

III. *Det indledende spørgsmål som offensiv replik*

M: "Hvor har du nu lagt brødkniven?"

Sammenligner vi denne replik med det "rene" spørgsmål i eks. II ovenfor, er der sket to modifikationer, der gør ytringen offensiv: (a) I stedet for "Hvor er ...?" læser vi nu "Hvor har du lagt...?" Altså: "Når jeg ikke kan finde kniven, er det fordi *du* har lagt den et sted, hvor jeg ikke uden videre kan finde den (fx på dens plads)!" Hvilket jeg burde kunne efter gældende praktisk husorden. (b) Partiklen 'nu' indikerer, at dét er noget, K efter M's opfattelse alt for ofte gør. 'Nu' betyder "nu igen". K gør det som en instans af en dårlig vane. Q-markeringen sker ved instantiering.

IV. *Offensiv afvisning*

M: "Hjælp mig lige med at finde brødkniven"!

- (1) K: "Nej, det kan jeg [desværre] ikke!"
- (2) K: "Nej, jeg vil ikke!" / "Nej jeg vil fanneme ikke!"
- (3) K: "Nej, jeg vil ikke! Den må du virkelig [fanneme] selv finde!"

(1) K afviser for så vidt ikke bønner. Hun er fuldstændig kooperativ, men ser sig ikke i stand til imødekomme M's ønske.

(2) K kunne måske godt hjælpe, men afviser at hjælpe. Afvisningen kan – som det fremgår af de to versioner – ytres mere eller mindre høfligt, mere eller mindre aggressivt – men er ikke uden videre offensiv: den fordrer ikke en besvarelse i en Q-modus.

(3) Ytringen føjer et offensivt moment til afvisningen i (2). K kunne godt have hjulpet M med at finde kniven, men hun vil ikke. Og så følger den implicitte bebrejdelse: Det er ikke rimeligt, at M beder K om hjælp til noget, han åbenbart bedre selv kan klare; at han beder hende om hjælp, når hun åbenbart ikke har tid/anledning til at hjælpe; etc. Der kan også være et moment af instantiering: Det er tiende gang i dag, han beder om hjælp til det samme, og det er faktisk dét, der ærgrer K – ikke den konkrete ytring.

Et bandeord som 'fanneme' er emfatisk og kan som sådan bruges i mange sammenhænge (jf. både (2) og (3)). Men hvis ytringen i forvejen er offensiv, virker banderiet som en forstærker.

4. Offensivens besvarelse i fem modi

I det følgende vil vi studere, hvorledes modparten kan besvare den indledende offensiv. Vi vil arbejde ud fra to forenklinger i fremstillingen:

1. Vi vil i udgangspunktet beskæftige os med skænderier, hvor (som et minimum) den første offensive replik er Q-markeret. Emnet offensive modi uden Q-markering tager vi først op s. 23f.

2: Vi går endvidere ud fra, at der pga. Q-markeringen ikke findes misforståelser: Den indledende angreb er ment som et angreb og opfattes sådan. Misforståelser ser vi på s. 29ff.

Den indledende offensiv lyder stadig:

K₁ : ”Nå, du har nok besøgt den lede kælling igen?”

(’K₁’ betyder: K’s første replik i samtalen.) Vi vil nu se, hvorledes offensiven kan besvares i fem Q-modi, idet ytringerne følger de principper for succession, der netop definerer skænderiet som skænderi og som stadig det samme skænderi:

1. **Defensiv**. M₁: ”Ja, men jeg skulle bare aflevere en bog!” / ”Nej!” / ”Fandeme nej” / ”Det var dog det skrappeste!”

2. **Modoffensiv**. M₁: ”Du skulle selv snakke... husk lige den gang med Svend!”

3. **Overgivelse** (”*deditio*”). M₁: ”Okay, ... så siger vi det!”

4. **Fredsonske** (”*propositio ad pacem*”). M₁: ”Så, så - lad os ikke skændes [om dét]!”

5. **Brud på successionen** (”*egressus*”). M₁: ”Nå, hvordan går det med dit knæ?” / ”Du ser dejlig ud i aften!” / ”Sikke det regner!”

1. En **defensiv** besvarelse behøver ikke at være ”svagere” – i betydningen mindre aggressiv – end en offensiv. En besvarelse som ”Fandeme nej – det var dog det skrappeste!” udgør også en defensiv bevarelse.¹⁵ Det, der definerer besvarelsen som defensiv, er, at man møder fjenden dér, hvor han angriber. I skak: Hvid angriber på kongefløjen, og sort besvarer angrebet på kongefløjen – uden succes, eller med succes, måske med knusende succes, det vil vise sig.

2. Hvis man derimod besvarer offensiven ved selv at angribe et andet sted, er der tale om en **modoffensiv**.¹⁶ Frederik II retter sin offensiv mod Älvsborg. Erik XIV går derefter med en hær ind i Halland – begge dele i samme krig. Eriks træk er en modoffensiv. I skak: Sort besvarer hvids angreb på kongefløjen, idet han selv angriber på dronningefløjen. I skænderiet svarer det til, at man i besvarelsen viderefører striden, idet man skifter (eller udvider) dens *agenda*. Samtalen i eksemplet går fra at handle om K’s krænkelser af M til at handle om M’s egen krænkelser af K i en lignende situation. K’s offensiv er ikke ”glemt”. Men striden har nu to fronter.

En replik kan naturligvis være både defensiv og offensiv, for så vidt defensiven i samme ytring kan efterfølges af en offensiv som fx: ”Nej, det har jeg ikke. Og i øvrigt skulle du selv snakke etc.!” Det defensive og det offensive kan imidlertid også optræde i samme formulering fx: ”Hvor vover du?”, som har et defensivt moment qua afvisningen og et offensivt moment qua truslen. Undertiden kan det være svært at skelne: ”Sådan noget skal du ikke komme og sige!”

Den afgørende forskel på defensiv og offensiv besvarelse ligger i K’s muligheder for selv at agere offensivt eller defensivt i det efterfølgende gensvar (duplikken).

Hvis M har besvaret K’s offensiv *defensivt*, har K to muligheder: (i) Hun kan i sin anden replik simpelthen fortsætte og udbygge sin oprindelige offensiv uden at forholde sig til M’s replik: ”...og så

kan jeg for øvrigt sige dig, at...!". (ii) Eller hun kan fortsætte i offensiv modus, idet hun mere eller mindre eksplicit forholder sig til M's første replik som værende et forsvar mod offensiven i dens oprindelige form: "Nå, hvornår er du begyndt at låne bøger af Dorthe?".

Hvis M derimod har besvaret K's offensiv med en *modoffensiv*, har K *tre* muligheder: (i) Hun kan i sin anden replik fortsætte og udbygge sin oprindelige offensiv: "... og så kan jeg for øvrigt sige dig, at..." (ii) Hun kan forholde sig offensivt til M's offensiv: "Hvad er det du antyder?" (iii) Eller hun kan forholde sig defensivt til M's offensiv: "Nå, det med Svend var da noget andet!".

I skak: Skal hvid i sit næste træk fortsætte sit angreb på kongefløjen, eller skal han forsvare sig på dronningefløjen? Offensiv er en modus, der både kan besvares i offensiv og defensiv. Defensiv er en modus, der ikke kan besvares i defensiv.

3. Med defensiv og modoffensiv fortsætter striden. Med *overgivelse* ("deditio") afsluttes striden derimod, idet M giver K ret. Med sin replik accepterer han slet og ret sandhedsgehalten i den forudgående offensiv. I den interne offentlighed har M herefter – i det mindste indtil videre – status af (upassende) at have besøgt Dorthe den aften. Om han faktisk besøgte hende eller ikke, er en anden sag.

4. Med *fredstilkendegivelse* ("propositio ad pacem") erklærer M sit ønske om at afslutte striden, uden at parterne offentligt, dvs. udtrykt i dialogen, tager stilling til, hvem der har ret eller uret: M påberåber sig et fællesskab *med* stridens modpart om det, stridens parter kun kan gøre *i* fællesskab: afslutte striden. Ytringens grammatiske modus er hér hortativ konjunktiv ("indbyrdes opfordrende"). Måske lykkes det, idet også M efterfølgende tilkendegiver sit fredsønske. Da er striden er slut, uden at nogen "får ret". Måske lykkes det ikke, og striden fortsætter.

5. Offensiv, defensiv, overgivelse/indrømmelse/*deditio* og fredsønske/*ad pacem* er uden videre gyldige modi i besvarelsen af offensiven i skænderiet. En femte mulighed er - som i enhver anden dialogtype – at *bryde successionen* ("egressus"). M opfatter K's ytring som offensiv, men undlader at forholde sig til den som sådan, idet han siger noget, der ikke har med sagen at gøre ("snakker om noget andet").¹⁷ I vort eksempel er "sagen" M's mulige besøg hos Dorthe. Besvarelsen af replikken består i, at den ikke besvares. En ytring, som ikke i streng forstand *er* en besvarelse, træder således i stedet for besvarelsen. At bryde – bryde *ud af* – successionen er således en funktion *i* skænderiet (omtrent som det at sætte sin fod på land efter en sørejse hører med til sørejsen). Vi vil derfor betragte bruddet som en Q-modus.

I eksemplerne bryder M successionen med en replik. Men han kan også bryde den ved at tie, ved at forlade rummet etc. Også det er handlinger, der vis-a-vis K's offensiv hører dialogen til som egressus.¹⁸

Egressus kan selv besvares i duplikken på tre måder, idet vi stadig går ud fra eksemplet K₁: "Nå, du har nok besøgt den lede kælling igen?"

- (i) M₁: "Nå, hvordan går det med dit knæ?"
K₂: "Det er blevet endnu værre!"
- (ii) M₁: "Du ser dejlig ud i aften!"
K₂: "Okay, så snakker vi ikke mere om Dorthe!"
- (iii) M₁: "Sikke det regner!"
K₂: "[Du skal ikke prøve at snakke udenom]... og så vil jeg i øvrigt sige, at...!"

Ad (i) K vil vitterligt hellere snakke om sit knæ, og så handler hendes næste replik om det. Skænderiet viger for en anden dialogtype (spørge/svare), og som sådan er striden forbi eller i det mindste – det vil vise sig – suspenderet. Ad (ii) Hér opgiver K sin offensiv, dvs. ytringens modus er overgivelse/*deditio*.

Ad (iii) M₁: Hér gentager (eller *genoptager*) K sin offensiv med andre ord og gerne med fornyet styrke. K insisterer på, at hendes modus er offensiv. (Mere om duplikker s. 18ff.)

De fem modi er at opfatte som besvarelsens mulige *funktioner*. Og naturligvis kan de kombineres i den forstand, at den enkelte ytring/replik kan eksponere flere modi. Du kan, har vi set, både besvare offensiven defensivt og levere en modoffensiv i samme ytring. Både besvare offensiven defensivt (måske også offensivt) og foreslå fred. Både besvare offensiven defensivt og offensivt og skifte emne. Formuleringerne kan også – det være sig bevidst eller ubevidst – være tvetydige – hvilket måske netop er meningen: I det følgende beskæftiger vi os for enkelhedens skyld fortrinsvis med replikker, der kun repræsenterer én modus og gør det entydigt.

Spørgsmålet er nu: Kan der være flere end de fem modi, dvs. typer af ytringer, der meningsfuldt efterfølger en offensiv replik? Lad os se på et par (nærliggende?) muligheder.

Metareplik.

Betragt følgende besvarelser: (i) M₁: ”Hvorfor spørger du om det?”, (ii) M₁: ”Behøver du at råbe så højt?” og (iii) M₁: ”Jeg har ikke tid til at snakke lige nu!” Alle tre ligner de eksempler, vi anførte som paradigmatiske for *egressus*, idet de ikke forholder sig til den foregående offensiv, således som den blev udtrykt i K₁. De har ikke noget med sagen at gøre. Men hvor M₁ i de paradigmatiske eksempler overhovedet ikke forholdt sig til den foregående ytring – de forholdt sig til den foregående ytring ved udtrykkeligt ikke at forholde sig til den - forholder (i)-(iii) sig til ytringens ”omstændigheder”: (i) til ytringens motivering, (ii) til ytringens akustiske niveau, eller (iii) til den tid, samtalen tager, dvs. de forholder sig noget, der rækker ud over ytringens indhold og nøgne faktum. Vi har allerede ovenfor (s. 6f.) kaldt sådanne replikker *metareplikker*.

Distinktionen mellem den paradigmatiske *egressus* og metareplikken er vigtig nok. Men i den videre sammenhæng har de samme funktion. Når det kommer til spørgsmålet om replikkernes succession, har de således de samme muligheder.

- (i) M₁: ”Hvorfor spørger du om det?”
K₂: ”Det skal jeg sige dig...!”
- (ii) M₁: ”Behøver du råbe så højt?”
K₂: ”Okay, så snakker vi ikke mere om Dorthe!”
- (iii) M₁: ”Jeg har ikke tid til at snakke lige nu!”
K₂: ”Hej, stop lige ... hør hvad jeg siger...!”

Ad (i) Skænderiet – forstået som dét skænderi om dét emne – viger for en anden dialogtype (spørge/svare) evt. for et skænderi med et andet emne (her: M’s grund til at spørge) og er som sådan forbi hhv. suspenderet. Ad (ii) K opgiver sin offensiv. Modus er overgivelse [deditio]. Ad (iii) K fastholder sin offensiv. Metareplikken har m.a.o. de samme muligheder for gyldig succession som den paradigmatiske *egressus*.

En replik kan være en metareplik og samtidig have et offensivt moment dvs. udgøre en modoffensiv. Se på følgende besvarelse af hovedeksemplet. M₁: ”Jeg er træt af, at du altid taler om Dorthe på den måde!”. Replikken er åbenbart en metareplik. Den forholder sig noget, der ligger uden for indholdet af den foregående replik, hér dens ”virkning” på M. Samtidig er formuleringen tydeligt Q-markeret ved instantiering: M besvarer K’s konkrete replik, idet han behandler den som en instans af noget generelt (”Du taler *altid* ... på den måde!”). Offensiven er udtrykkeligt en modoffensiv, da den ikke beskæftiger sig med sagen, som den blev introduceret af K (=M’s mulige besøg hos en bestemt

kvinde), men introducerer et nyt emne (=K's måde at tale om denne kvinde). Replikken kombinerer to funktioner, der i princippet kan adskilles. Som metareplik har den de samme muligheder for succession som enhver anden egressus (har vi lige set). Og som modoffensiv har den de samme muligheder for succession som enhver anden modoffensiv. (Herom mere s. 18f.) Vores plan er dog fremdeles – for enkelhedens skyld – alene at studere skænderier, hvor hver replik repræsenterer én modus.

Delvis indrømmelse. M₁: ”Jeg vil gerne indrømme, at... men...!”

Replikken kombinerer overgivelsen (hvad en del af sagen angår) med defensiv. Overgivelsen betyder skænderiets afslutning, så hvis skænderiet alligevel fortsætter, beror det på anden del af sætningen, som (formentlig?) er defensiv. Det første eksempel, vi gav på besvarelse i defensiv modus har faktisk netop den struktur. K₁: ”Nå, du har nok besøgt den lede kælling igen?” - M₁: ”Ja (=overgivelse), men jeg skulle bare aflevere en bog (=defensiv)!”

Beroligelse. ”Så så, min skat, er det virkelig så slemt?”

Hvis hun ikke synes, det er så slemt, kan det være hun vil slutte fred. Det kan også være, hun dæmper sin vrede og dermed – måske - bringer freden nærmere. (Hun kan også reagere lige modsat!) Replikken udgør ikke et generelt fredsforslag, men er snarere et udspil til fredeliggørelse af samtalen. Som modus vil vi ikke tildele beroligelsen en egen plads, da replikkens mulige successioner er de samme som ved *propositio ad pacem*: (i) M₁: ”Så så, min skat, er det virkelig så slemt?” - K₂: Nej, lad os ikke snakke mere om det!” K går med på at slutte fred, og skænderiet slutter. (ii) M₁: ”Så så, min skat, er det virkelig så slemt?” - K₂: ”... og så vil jeg desuden sige...!” K fortsætter offensiven. Måske, måske ikke sker det i en vagere form, men dét er en type af præcisering, vi ikke kan tage højde for i denne tekst, som blot skal introducere en problemstilling. (iii) M₁: ”Så så, min skat, er det virkelig så slemt?” - K₂: ”Jeg var for resten hos tandlægen i dag!”. K bryder successionen.

Opsummering: For enkelhedens skyld holder vi os til de fem modi introducerede modi, når det drejer sig om besvarelse af en offensiv. Det næste spørgsmål er imidlertid: Kan der dukke andre modi op til efterfølgelse af de fire andre modi? Det vil vi straks vende tilbage til. Først skal vi indføre en notation.

5. Notation

K₁:a : ”Nå, du har nok besøgt den lede kælling igen?”

'K₁' betyder som allerede nævnt, at replikken er K's første replik i samtalen. For så vidt replikken viser sig at være en replik i et skænderi, efterfølges 'K₁' af kolon og et *Q-suffiks*, der angiver replikkens Q-modus. I det aktuelle eksempel ':a' for *offensiv*.

Skænderiet fortsætter som eksemplificeret i det forrige afsnit:

1. K₁:a <= M₁:b : ”Ja, men jeg skulle bare aflevere en bog!”

Den indledende offensive replik besvares med en defensiv replik: K har ytret sin offensive replik. M besvarer ('<=') den med en *defensiv* replik dvs. en replik i *defensiv* modus (':b'). Understregningen skal indikere, at det er M's replik, vi analyserer – vi ser tingene i ”M's perspektiv”. M₁ er den præsentative replik i relation til den foregående. Næste mulighed:

2. K₁:a <= M₁:a : ”Du skulle selv snakke... den gang med Svend!”

Offensiv besvares med modoffensiv: M besvarer i sin første replik den forudgående offensive replik ($K_1:a$) med en *offensiv* replik ($M_1:a$). Dernæst:

3. $K_1:a \leq M_1:c$: ”Okay, ... så siger vi det!”

Offensiv besvares med overgivelse: M giver K ret ($M_1:c$). Med overgivelse slutter skænderiet (forstået som dét skænderi). Som fjerde mulighed har vi:

4. $K_1:a \leq M_1:d$: ”Så, så - lad os ikke skændes [om dét]!”

Offensiv besvares med tilkendegivelse af et ønske om fred: M besvarer i sin første replik den forudgående offensive replik ved at invitere til fred ($M_1:d$). Femte mulighed:

5. $K_1:a \leq M_1:e$: ”Nå, hvordan går det med dit knæ?”

Offensiv besvares med *egressus*. M besvarer i sin første replik den forudgående replik ved at snakke om noget, der ikke har med sagen at gøre.

En sidste bemærkning til notationen: Hvis en replik ikke er en replik i et skænderi, men indgår i en anden dialogtype, noteres der efter kolon et symbol, der angiver, hvilken type, der er tale om. Hvis replikken er en replik i en diskussion, får vi eksempelvis:

$M:^+$: ”Nej, det er der ikke råd til, fordi...”

Hvis replikken er en replik i dialogtypen spørge/svare (i den snævre forstand, at den ene part med sit spørgsmål udbeder sig et svar fra den anden, noterer vi:

$M:^?$: ”Kan jeg køre ad Motorvej 15 helt til Herning?”

Og hvis han får et svar eller hvis spørgsmålet på anden vis efterfølges i overensstemmelse med successionsprincipperne for dialogtypen spørge/svare (se s. 5f.), noterer vi:

$M:^? \leq K:^!$: ”Ja!” / ”Ved ikke!” / etc.

Hvis replikken er uspecificeret, hvad angår dialogtype, eller typen alene specificeres i teksten, noterer vi eksempelvis:

$M:^*$: ”Nu er jeg træt...”

I vores analyse beskæftiger vi os naturligvis kun med sådanne replikker, for så vidt de indgår i en samtale, der på et tidspunkt har været (evt. bliver til) et skænderi, men i den aktuelle replik ikke længere er det (hhv. endnu ikke blevet til det).

6. Hvordan fortsætter et skænderi? Gensvar/duplik

Skænderiet fortsætter, idet K i sin anden replik K_2 besvarer M's første replik M_1 , som selv var en besvarelse af K's første replik K_1 . Altså: $K_1 \leq M_1 \leq K_2$. M_1 figurerede i fem modi ($M_1:a$, $M_1:b$, $M_1:c$, $M_1:d$ og $M_1:e$), der alle var defineret som besvarelser på en offensiv $K_1:a$. Vi skal nu undersøge, hvorledes de samme modi kan figurere eller netop ikke kan figurere, når K_2 herefter – i gensvaret, *duplikken* - besvarer M_1 som $K_2:a$, $K_2:b$, $K_2:c$, $K_2:d$ eller $K_2:e$.

(I) Sæt først, at M's svar var *defensivt*. Altså:

$K_1:a$: ”Nå, du har nok besøgt den lede kælling igen?”
 $K_1:a \leq M_1:b$: ”Ja, men jeg skulle bare aflevere en bog!”/ ”Nej – det var dog det skrappeste!”

Hvis vi går ud fra de fem modi, vi har indført, får vi ud fra en kombinatorisk betragtning følgende mulige duplikker. ' $\leq K_2:a$ ', ' $\leq K_2:b$ ', ' $\leq K_2:c$ ', ' $\leq K_2:d$ ' og ' $\leq K_2:e$ '. Vi tager dem en for en. (NB: Vi gennemgår dem ikke alfabetisk, men i den rækkefølge, de er blevet introduceret)

(I.1) $K_1:a \leq M_1:b \leq K_2:b \div$

Enhver defensiv besvarelse forudsætter noget offensivt at forholde sig defensivt til. Der er ikke noget, der hedder at forsvare sig mod et forsvar. Defensiv genbesvarelse af defensiv besvarelse er en logisk umulighed, et meningsløst begreb. Noteres ' \div '.

(I.21) $K_1:a \leq M_1:b \leq K_2:a$: ”Du bruger vel ikke tre timer på at aflevere en bog?”

(I.22) $K_1:a \{ \leq M_1:b \} \leq K_2:a$: ”Og så vil jeg lige tilføje, at...!” ”Det er tredje gang i denne uge!”

I den første af de to varianter (I.21) fortsætter K offensiven ved at forholde sig offensivt til M's defensiv: I den anden (I.22) forlænger/udvikler hun sin egen oprindelige offensiv uden at forholde sig til M_1 . (Klammen '{...}' skal angive, at K ikke forholder sig til den/de umiddelbart foregående replik(ker), men til den seneste replik før klammen.) Naturligvis kan hun også gøre begge dele i én replik, men der er stadig tale om to forskellige funktioner.

(I.3) $K_1:a \leq M_1:b \leq K_2:c$: ”Okay, så siger vi det!” **Fine**

Med $K_2:c$ opgiver K offensiven. K giver M ret. Skænderiet slutter med K som selverklæret ”taber” og dermed M som ”vinder”. I den fælles offentlighed har M således – indtil videre – *ikke* status som ham, der på passende vis(?) har besøgt Dorthe. Det gælder, uanset om han faktisk har gjort det eller ikke, og uanset hvad han selv tænker. Det kan skyldes indholdet i $M_1:b$ – fx argumentets kraft - eller andre virkemidler. Det skal vi ikke analysere hér.

(I.4) $K_1:a \leq M_1:b \leq K_2:d$: ”Så, så... lad os ikke skændes mere om dét!” **Fine**

K inviterer til fred i forhold til en modpart, der alene agerer defensivt. Skænderiet slutter hér. Det kan godt være, at den defensive replik $M_1:b$ var stærkt passioneret og med tydelig Q-markering (”Nej – det var dog det skrappeste!”) Det kan også godt være, at K stadig tænker, som hun tænker, men i (I.4) kommer hendes tanker i alt fald ikke til udtryk i en offensiv.

(I.5) $K_1:a \leq M_1:b \leq K_2:e$: ”Nå, hvordan gik det hos tandlægen?”/ (tier) **Fine**

Hvis K som svar på M's defensiv bryder successionen, idet hun begynder at snakke om noget helt andet eller slet og ret tier, er defensoratet lykkedes, og skænderiet – dét skænderi om dét emne - er slut.¹⁹ M besvarede K's igangsættende offensiv med en defensiv replik. Hvis ikke K i duplikken fortsætter offensiven, er det meningsløst for ham at genoprette successionen.

(II) Sæt i stedet, at M's svar på K's igangsættende offensiv selv var *offensivt*.

$K_1:a$: ”Nå, du har nok besøgt den lede kælling igen?”
 $K_1:a \leq M_1:a$: ”Du skulle selv snakke... den gang med Svend!”.

Vi prøver igen de fem kombinatorisk mulige duplikker én for én.

(II.1) $K_1:a \leq M_1:a \leq K_2:b$: ”Jeg ved ikke, hvad du taler om!”

K besvarer hér M's modoffensiv defensivt.

(II.21) $K_1:a \leq M_1:a \leq K_2:a$: ”Vover du at påstå, at der var noget ... dengang med Svend?”

(II.22) $K_1:a \{ \leq M_1:a \} \leq K_2:a$: ”Og så vil jeg lige tilføje, at...!” / ”Det er tredje gang i denne uge!”

K's duplik kan være offensiv på to måder: I (II.21) fortsætter K offensiven ved at forholde sig modoffensivt til M's modoffensiv. I (II.22) forlænger/udvikler hun derimod sin egen oprindelige offensiv uden at forholde sig til M_1 . (Svarer nøjagtigt til (I.22) ovenfor, hvor K undlod at forholde sig til M's defensiv: $K_1:a \{ \leq M_1:b \} \leq K_2:a$)

(II.3) $K_1:a \leq M_1:a \leq K_2:c$: ”Okay, så siger vi dét!” **Fine**

K besvarer hverken modoffensiven defensivt eller i en ny modoffensiv, men overgiver sig, dvs. hun giver M ret, og skænderiet er slut. Overgivelsen gælder ”dét” – altså ”det med Svend! K forholder sig til M's modoffensiv – det er jo det, vi studerer lige nu – men hun kan stadig forlænge/genoptage sin egen oprindelige offensiv: Replikken ' $K_1:a \leq M_1:a \leq K_2:c$ ' kan i én og samme ytring kombineres med ' $K_1:a \{ \leq M_1:a \} \leq K_2:a$ '. Vi får da eksempelvis: ”Okay, så siger vi dét – men så vil jeg lige tilføje, at...!” (noteres: ' $\leq K_2:c-a$ '). Det er da fra replikkens anden del, analysen evt. fortsætter, for så vidt det er denne modus, som overhovedet giver skænderiet mulighed for at fortsætte.

(II.4) $K_1:a \leq M_1:a \leq K_2:d$: ”Så, så... lad os ikke skændes om det!”

K ønsker fred. Skænderiet slutter, såfremt M i sin næste replik M_2 også tilkendegiver et sådant ønske: ' $K_1:a \leq M_1:a \leq K_2:d \leq M_2:d$ '.²⁰ Ellers fortsætter det i princippet med genoptagelse/forlængelse af M_1 : ' $K_1:a \leq M_1:a \{ \leq K_2:d \} \leq M_2:a$ '.

Det er også muligt – i praksis nok også mere sandsynligt – at K i samme replik fortsætter sin ytring med et led enten i defensiv modus ' $\leq K_2:d-b$ ' (”Så, så ... lad os ikke skændes om det med Svend ... Det var noget andet, og det er længe siden!”), eller offensiv modus: ' $\leq K_2:d-a$ ' (”Så, så - lad os ikke skændes om det med Svend ... Men det er altså tredje gang i denne uge, du har besøgt Dorthel!”).

(II.5) $K_1:a \leq M_1:a \leq K_2:e$: ”Hvordan gik det hos tandlægen?”/ (tier)

Hvis K hverken fortsætter sin egen offensiv eller forholder sig til M's modoffensiv, overgiver sig eller foreslår fred, men i stedet snakker om noget helt andet eller slet og ret tier, *kan* skænderiet slutte. Det kan dog også være, at M i sin næste replik M_2 , genoptager/fortsætter *sin* offensiv og som sådan genopretter successionen.

(III) Tredje mulighed er, at M allerede har besvaret K's offensiv med *overgivelse*.

$\underline{K_1:a}$: "Nå, du har nok besøgt den lede kælling igen?"
 $K_1:a \leq M_1:c$: "Okay, så siger vi det!" ***Fine***

Hvis M straks har overgivet sig, kan der ikke være et gensvar. Striden er allerede slut. Hvis M alligevel fortsætter sin offensiv, er den ikke længere en offensiv i et skænderi, men snarere en *udskældning*.

(IV) M har denne gang besvaret K's offensiv ved at tilkendegive et *ønske om fred* ("propositio ad pacem")

$\underline{K_1:a}$: "Nå, du har nok besøgt den lede kælling igen?"
 $K_1:a \leq M_1:d$: "Så, så... lad os ikke skændes om det!"

Vi ser atter på de fem kombinatoriske muligheder:

(IV.1) $K_1:a \leq M_1:d \leq \underline{K_2:b} \div$

Enhver defensiv besvarelse forudsætter noget offensivt at forholde sig defensivt til. Defensiv genbesvarelse af fredsforslag giver ikke mening.

(IV.2) $K_1:a \{ \leq M_1:d \} \leq \underline{K_2:a}$: "Og så vil jeg lige tilføje, at...!". / "Det er tredje gang i denne uge!"

K kan under påvirkning (negativ? positiv?) af M's forsøg på beroligelse eller fredslutning – eller ganske upåvirket - fortsætte sin offensiv.

(IV.3) $K_1:a \leq M_1:d \leq \underline{K_2:c} \div$

Overgivelse som svar på fredsforslag giver ikke mening.

(IV.4) $K_1:a \leq M_1:d \leq \underline{K_2:d}$ ***Fine***

En tilkendegivelse af ønsket om fred besvares med en tilkendegivelse af ønsket om fred. Striden slutter.

(IV.5) $K_1:a \leq M_1:d \leq \underline{K_2:e}$: "Jeg var for resten hos tandlægen i dag?" ***Fine***

Hvis M foreslår fred, og K derefter – påvirket eller upåvirket af M's bestræbelse – bare begynder at snakke om noget helt andet, er skænderiet slut.

(V) Den sidste mulighed er, at M netop har besvaret K's offensiv med *egressus* (fx ved at snakke om noget helt andet, tie etc.)

$\underline{K_1:a}$: "Nå, du har nok besøgt den lede kælling igen?"
 $K_1:a \leq M_1:e$: "Hvordan gå det med dit knæ?" / (tier)!"

M har brudt successionen. Derved kan det så blive, eller K kan genoprette den i sin næste replik. I princippet er der fem muligheder:

(V.1) $K_1:a \leq M_1:e \leq \underline{K_2:b} \div$

Igen: K kan ikke forholde sig defensivt til noget, der ikke har offensivens karakter.

(V.21) $K_1:a \leq M_1:e \leq \underline{K_2:a}$: "Prøv ikke at snakke udenom!"

(V.22) $K_1:a \{ \leq M_1:e \} \leq \underline{K_2:a}$: "Og så vil jeg lige tilføje, at...!"

Det er derimod meget muligt (sandsynligt?), at K genopretter successionen ved at fortsætte sin offensiv, idet hun enten (V.21) forholder sig afvisende til M's forsøg på at snakke sig udenom (hendes oprindelige offensiv gælder stadig), eller (V.22) simpelthen fortsætter, evt. skærper, sin offensiv i den oprindelige agenda.

(V.3) $K_1:a \leq M_1:e \leq \underline{K_2:c}$: "Okay, så snakker vi ikke mere om Dorthe?"

I princippet genopretter K successionen, idet hun foranlediget af M's forsøg på at skifte emne opgiver sin offensiv. Muligt, ikke sandsynligt.

(V.4) $K_1:a \leq M_1:e \leq \underline{K_2:d} \div$

Med mindre M's ytring selv har noget offensivt ved sig, giver fredsforslag ingen mening.

(V.51) $K_1:a \leq M_1:e \leq \underline{K_2:e}$: "Og hvordan gik det så hos tandlægen?" **Fine**

(V.52) $K_1:a \leq M_1:e \leq \underline{K_2:e}$: "Det går bedre med knæet!" **Fine**
 $\equiv M_1:?' \leq \underline{K_1:!'}$: "Det går bedre med knæet!" **Fine**

K besvarer M's *egressus* fra K's offensiv ved selv at præstere en replik, der ikke har noget med sagen at gøre. Hvis hun ikke gør *mere* end det i samme ytring, er skænderiet gået i opløsning. I det første tilfælde (V.51) er successionen ud fra enhver betragtning brudt. I det andet tilfælde (V.52) er der for så vidt succession, men det er ikke skænderiets egen succession. Det er oprettet en ny succession af typen 'spørge/svare', som kan fortsætte eller slutte hér (se s. 5f).

Vi har samlet alle de gennemgæede sekvenser af typen offensiv → besvarelse → duplik i skemaet eks. 1 (s. 35).

- - -

Herefter vender vi tilbage til spørgsmålet: Er der kun – maksimalt – fem modi, der kan besvare *hver* af de fem modi. Det har jeg ikke bevist, men jeg har ikke været ude for flere muligheder. Nogen må vise mig, at der kan være andre!

Vi spørger også: Kan et skænderi begynde med andet end en offensiv ytring? Skænderiet kan ikke begynde med fredsforslag: fredsforslaget kan ikke være et forslag i et skænderi, hvis der ikke har været noget skænderi. Tilsvarende med overgivelsen. Og ligeledes kan skænderiet ikke begynde med et brud på Q-sekvensen, når der ikke *er* en Q-sekvens at bryde. Hvorledes da med defensiven? Defensiven forudsætter noget (i det mindste potentielt) offensivt at være defensivt i forhold til. Dette ”noget” behøver ikke være verbalt. Sæt igen, at M kommer sent hjem etc., men denne gang siger K ikke noget hostilt. Måske udtrykker hun ikke engang noget hostilt i tonefald, kropssprog etc. Alligevel kan situationen eller M’s dårlige samvittighed og/eller forestillinger om, hvad K tænker om situationen, gøre, at hans første replik i gensynet bliver defensiv: ”... jeg skulle bare aflevere en bog!” Jeg mener ikke, dette har konsekvenser for analysen. Skænderiets første replik er ganske rigtigt defensiv, men forholder sig som ellers til et offensivt moment. Dette udmøntes blot ikke i en replik, men ligger i situationen (inklusive hvad M tænker om situationen).

7. *Hvordan slutter et skænderi?*

Vi har nu set, hvorledes et skænderi mellem K og M kan begynde, når den ene person opfatter den andens replik som offensiv.

Vi har endvidere set, hvorledes skænderiet fortsætter, idet hver replik – iflg. de principper, der definerer skænderiet som dialogisk type – danner gyldig succession i forhold til den foregående replik. Herunder har vi også – som et grænsetilfælde – studeret, hvorledes en replik kan bryde successionen *eller* genoprette den, hvis den foregående replik betegnede et brud. Vi har imidlertid kun studeret de tre første (evt. fire første) replikker i sekvensen fx ’ $K_1 \leq M_1 \leq K_2 (\leq M_2)$ ’.

Hvordan holder skænderiet – det partikulære skænderi – op? (Desværre tilbydes ikke råd og vejledning. Men lad dette være stedet, hvor vi atter mindes om, at skænderiet i princippet er en dialogtype, vi gerne undgår, subsidiært ikke vedkender os, at vi faktisk praktiserer.) Der er overordnet set to muligheder: Skænderiet holder op i kraft af faktorer, der *bryder* med skænderiets successionsprincipper (1)-(4); eller det holder op, idet det *følger* sine egne successionsprincipper (5):

(1) Skænderiet holder op, idet samtalen *afbrydes* (også midt i en replik). Det ringer på døren. Kartofflerne koger over.

(2) Mindst en af parterne *holder op med at snakke* overhovedet.

(3) Skænderiets parter *holder op med at skændes*, men fortsætter med at tale sammen i en anden dialogtype.

(4) Parterne fortsætter med at skændes, men om *et andet emne*. Det regner vi hér for den analytiske enkelheds skyld – såfremt ikke andet er anført – for et andet skænderi. Men muligheden er af højeste praktiske relevans. Ofte – oftest? – husker vi ikke bagefter, hvad vi skændtes om. Måske var der mange ting? Måske var det vigtigere, *at* vi skændtes, end *hvad* vi skændtes om?

(5) Endelig kan skænderiet slutte iflg. sine egne principper for succession. Dvs. det slutter ikke bare: det *afsluttes*. Det har vi allerede forudsætningerne for at give et overblik over. Se atter s. 18ff.

Hvilke modi kan afslutte et skænderi – og i hvilken sammenhæng med andre modi? (:a) En offensiv replik kan godt *de facto* være den sidste replik i et skænderi, for så vidt modparten ikke besvarer den, men den kan aldrig gøre det ud for en afslutning. (:b) Heller ikke en defensiv replik kan afslutte et skænderi. Defensiv kræver besvarelse: Modparten må efterfølgende acceptere defensoratet (opgive sit angreb, dvs. overgive sig), gå med til en fredsslutning eller bryde successionen. Hvis hun præsterer en offensiv, fortsætter skænderiet. Både i (:a) og (:b) bliver replikken hængende i luften omtrent som et spørgsmål (i dialogtypen spørge/svare), der ikke efterfølges af et svar eller af en anden replik, der betegner en gyldig succession (se s. 5-7). (:e) Hvis successionen – på den ene eller den anden måde – brydes og ikke umiddelbart genoptages, så er skænderiet (dét skænderi) slut. (:c) Den simpleste modus

for en afsluttende replik er *overgivelse*, der blot består af én replik. (:d) Næsten lige så simpel i varetagelse af funktionen slutreplik er accepten af et fredsønske, der dog – selvsagt – forudsætter en umiddelbart foregående replik, der inviterer til fred.

III. Diskussion og skænderi

1. Diskussionen og diskussionens ædle kunst

En diskussion vil vi hér definere som en dialog, hvor parterne indtager-forsvarer standpunkter i en sag, som de i udgangspunktet opfatter som uforenelige. Stærkt forenklet er enhver replik – direkte eller per implikation – et *argument* i diskussionen *for* mit synspunkt hhv. *imod* dit. Som sådan skal replikken være *saglig*: Den skal handle om sagen, om noget, der har at gøre med sagen, eller om noget, den anden har sagt om sagen. Og for så vidt replikken er en påstand, skal den være sand. Slutninger skal – med eller uden implicitte antagelser – være holdbare. Hver replik (bortset fra den første!) skal forholde sig til noget, den anden har sagt. Ingen replik må være en blot gentagelse af noget, der allerede er blevet sagt. Etc. Alt det hører med til diskussionens successionsprincipper (PS). Når og kun når de er opfyldt, er successionen gyldig i en diskussion. Kun da er diskussionen en diskussion.

Det er ikke sikkert, ikke engang sandsynligt, at diskussionen slutter med, at den ene part ”får ret”, idet modparten ”indrømmer” det, eller at et flertal i en dagligstue eller et panel, en domstol, en ”audience” giver ham ret. Et særligt træk ved en diskussion er netop, at en hvilken som helst replik kan være den sidste. (Jf. et hvilket som helst skud kan være det sidste i et søslag, uanset om nogen dermed har vundet eller ikke.)

Vi taler her om en ”ordinær diskussion”. Der findes imidlertid en særlig form for diskussion, som vi kan kalde den ”ædle diskussion”, hvor parterne ud af en fælles interesse for sagen fremsætter argumenter til sagens optimale belysning eller afklaring. Den ædle diskussion findes (ideelt set) i forskningen, og den findes (undertiden) i dagliglivet. Når diskussionen er ”ædel”, er den et samarbejde og har som sådan et formål, der gør det muligt at tilskrive den et COP (se s. 4). Samtalen – inklusive den enes modsigelse af den andens replik – sigter imod ny fælles indsigt, en indsigt vi kun vanskeligt ville kunne have nået hver for sig. Det er slet ikke sikkert, at nogen af parterne fra begyndelsen ”har” et standpunkt. Og hvis de har det, hører det med til PS for den ædle diskussion, at man kan skifte standpunkt. Strengt taget er ’standpunkt’ en misvisende betegnelse. Du *står* ikke for argumentet, du *præsenterer* det. Og i stedet for standpunkt burde vi tale om ’position’. For så vidt diskussionen er ”ædel”, kan den stadig have stridens form, men stridens eventuelle vinder er en position, ikke en person.

Diskussionen som dialogtype har mange ligheder med skænderiet. Faktisk kan det undertiden være vanskeligt at skelne mellem diskussion og skænderi. Det er heller ikke sikkert, samtalens parter ved det – eller blot er enige om det. Som allerede nævnt i indledningen betragter vi almindeligvis skænderiet som en lidet agtværdig omgangsform, som parterne nødt vil at have hæftet på sig. I det følgende vil vi analysere forholdet mellem diskussion og skænderi ved at iagttage, hvorledes en diskussion bliver til et skænderi.

2. "Det klarer vi nok!"

I byrådet diskuterer man, hvorvidt det vil være muligt at bygge en ny tilkørselsvej til omfartsvejen uden om byen. Medlem K argumenterer for det synspunkt, at det vil være muligt. Hun slutter: "Det klarer vi nok!". Vi noterer:

$K_1: ^+$: "(altså) ... det klarer vi nok!"

Tegnet $: ^+$ indikerer (som nævnt s. 17f.), at ytringen er en replik i en diskussion, dvs. et argument.

Samtalens rammer – det, der gør samtalen til dén samtale – er byrådsmødets dagsorden: 'Debat om mulig ny tilkørselsvej til omfartsvejen rundt om byen', altså en diskussion pro et contra. Medlem M replicerer i den enklest tænkelige form – måske forenklet:

(I) $K_1: ^+ \leq M_1: ^+$: "Det og det er tilfældet. Men i §81 i trafikministeriets seneste betænkning om ... står der ditdat. Derfor: Det er ikke muligt at bygge tilkørselsvejen."

M er uenig med K, men det hører netop med til diskussionen. Hvis ingen i diskussionen i byrådet var uenige, ville der netop ikke være nogen diskussion – hvilket ikke behøver at gøre verden til et dårligere sted at være, men det er en anden sag. M opponerer mod K, idet han følger diskussionens PS, og dermed er successionen gyldig.

Se herefter en række andre svar.

(II') $K_1: ^+ \leq M_1: ^+$: "Du har overset §81, hvori der står ditdat!"

(II'') $K_1: ^+ \leq M_1: a$: "Du har overset §81, hvori der står ditdat!"

(III) $K_1: ^+ \leq M_1: a$: "Du har som sædvanlig ikke læst trafikministeriets betænkning!"

(IV) $K_1: ^+ \leq M_1: a$: "Du sætter dig aldrig ordentligt ind i sagerne!"

(V') $K_1: ^+ \leq M_1: a$: "Du er naiv [når du betragter sagen på den måde]!"

(V'') $K_1: ^+ \leq M_1: a$: "For fanden, hvor er du naiv!"

(VI') $K_1: ^+ \leq M_1: *$: "Du har brugt din taletid!"

(VI'') $K_1: ^+ \leq M_1: *$: "Sig det lige igen!"

(VII') $K_1: ^+ \leq M_1: *$: "Vi bør bygge et nyt plejehjem!"

(VII'') $K_1: ^+ \leq M_1: *$: "Ræk mig lige vandkanden!"

Ad (II'): M argumenterer ikke mod K's standpunkt (=K₁), men anfægter den kompetence eller autoritet, med hvilken hun hævder det: hendes epistemiske position. Når hun ikke kender §81, er hendes mulighed for kvalificeret stillingtagen begrænset (mener M). Argumentet er *ad hominem*, ikke *ad rem*. Det er en nødvendig betingelse for, at det kan være krænkende, men som sådan er det ikke uden videre krænkende. Sæt jeg møder to personer A og B ved et stoppested. A forklarer, at jeg skal tage Bus 176 for at komme hen, hvor jeg skal. B forklarer, at jeg skal tage Bus 39. På et tidspunkt i samtalen bliver det klart for B, at A er ny tilflytter. B siger (til A): "Du har ikke boet her så længe! Du kender ikke byen og byens buslinjer så godt som jeg ... (altså) ... han skal tage Bus 39!" Replikken er et argument *ad hominem*, men inden for projektet 'at hjælpe nogen til at komme med den rigtige bus' er det et godt argument. Argumentets styrke er heller ikke afhængig af, hvem der fremsætter det. Det

kan være, A selv rykker ud med en replik som denne: ”Okay, jeg har ikke boet hér så længe. Du kender byen bedre end jeg ... (altså) ... han bør følge dit råd!”

På samme måde kan diskussionen i byrådet betragtes som en samtale, der skal give byen (hér repræsenteret ved byrådet selv!) råd i en vigtig afgørelse. Det kan således være en vigtig pointe i sagssammenhængen, at et bestemt medlem har hhv. ikke har en bestemt viden. I (II') går M efter manden/kvinden snarere end efter bolden. Det går ikke i fodbold, men kan altså lejlighedsvis give god mening i en diskussion.

Imidlertid er der ikke blot tale om, at M afviser et standpunkt, fordi det fremsættes med ringe autoritet. Der er også tale om en *kritik*: ”Der er noget, du ikke ved, men *burde* vide!” (fx hvad der står i §81 i betænkningen) hhv. ”Der er noget, du *burde* have gjort, men ikke har gjort!” (nemlig sætte dig ind i §81).²¹ Og kritikken kan være skarp: ”Du burde vide det som medlem af denne høje forsamling i forbindelse med behandlingen af så vigtig en sag!” Replikken kan stadig håndteres som en replik, der fortsætter en diskussion. Som sådan kan K – hvis hun i øvrigt mener hun har ret – besvare den i duplikken ved at argumentere mod sandhedsværdien af (II'): ”Jeg *har* faktisk studeret §81...” og/eller ”Den paragraf er ikke så vigtig, fordi...”.

Ad (II''): Men replikken kan også opfattes og besvares som en *krænkelse*: Når K er medlem af byrådet og i denne vigtige sag ikke læser den og den vigtige paragraf, har hun en svaghed, der rækker ud over byrådsmødet, og hendes unladelse/forglemmelse er en *instans* af den svaghed. Hvis K kan overse dét, så kan hun heller ikke uden videre opfattes som seriøs i en lignende diskussion en anden gang!²² Replikken rummer som sådan en *instantiering*, men den er *implicit*, for så vidt formuleringen ikke i sig selv røber, om der er tale om et argument i en diskussion (=II') eller en krænkelse, der kan gøre det ud for en offensiv i et skænderi (=II''). Det er denne instantiering, der bliver *eksplicit* i eks. (III), (IV), (V') og (V'').

Ad (III): Denne gang er ytringen eksplicit krænkende ved instantiering. Om K ”plejer” eller ”ikke plejer” at læse ministeriets betænkninger, er sagen uvedkommende. Sagen drejer sig om tilkørselsvejen, herunder (hævder i det mindste M) en specifik paragraf i en specifik betænkning – og til nød om K's kendskab til netop denne paragraf.

Ad (IV): Krænkelsen – det offensive moment i et måske kommende skænderi – forstærkes, idet Q-markeringen refererer til et endnu mere generelt forhold. Ikke blot har ”[du] som sædvanligt ikke sat dig ind i trafikministeriets betænkning”, nej du har ”som sædvanligt ikke sat dig ind i *sagerne*”.

Ad (V'): Om K er naiv eller ikke, er sagen uvedkommende. Den saglige substans er: Er det vigtigt at have læst §81? Har K læst §81? I M's replik ligger imidlertid: ”... din replik er udtryk for (en hér upassende) naivitet”. Eller: ”... du udviser i denne sag naivitet, fordi du *er* naiv.”

Ad (V''): Den querogene funktion forstærkes med bandeord ”for fanden”. Bandeord o.l. er ikke per se querogene – det er de færreste ord. De skal – som hér – indgå i en sammenhæng, der allerede er konstitueret som et skænderi.

Ad (VI') og (VI''): M's replikker bryder ikke (som i de foregående eksempler II-V) PS for diskussionen ved at skifte dialogtype fx fra diskussion til skænderi. Uanset hvorledes K i duplikken måtte besvare M₁ i denne version, vil den ikke kunne fungere som første replik (offensiv) i et skænderi. Begge replikker er metareplikker i en igangværende diskussion. M forholder sig ikke til indholdet af K's replik, men til hans taletid hhv. til hørbarheden af udsagnet.

Ad (VII') Diskussionens succession brydes. M's ytring fører ikke nødvendigvis dialogen ud af diskussionen som type, men har heller ikke relevans for diskussionen – dvs. for dén diskussion. Eller har den? Relevansen må enten være åbenbart genkendelig, eller aktøren må kunne gøre rede for den. Det er endnu et PS-princip i enhver diskussion. Med en ændring af sin replik til "Lad os *snarere* bygge et plejehjem" kan han forsøge en sådan tilkobling. Spørgsmålet om, hvorvidt vi det er muligt at bygge tilkørselsvejen, er sikkert også et spørgsmål om økonomisk prioritering. Nu venter vi bare på argumenterne.

Ad (VII'') Igen, diskussionens succession brydes. M's ytring er atter uden relevans for diskussionen – hverken for dens indhold, modus eller "omstændigheder". Ytringen er muligvis ikke ment som brud på successionen, men som en suspendering. M forstyrrer fællesskabet i diskussionens flow, og han ved det. Evt. udtrykkeliggør han det således: "Undskyld, ræk mig lige vandkanden!"

Ingen af replikkerne – og altså heller ikke (II'), (III), (IV), (V') eller (V'') – er uden videre førstereplikker i et skænderi, men de kan blive det. Det afhænger af K's *duplik* dvs. K_2 . (Der skal stadig to til en tango.) Hvis K_2 forholder sig hostilt til M_1 i en af replikkerne (III), (IV), (V') eller (V''), dvs. besvarer replikken defensivt eller modoffensivt, med overgivelse eller med fredsonske, så er der et skænderi (evt. er der netop – med overgivelsen – blevet afsluttet et skænderi), hvor også den foregående replik hører med. Lad os se på et par eksempler.

$K_1:^+ \{ \leq M_1 \} \leq \underline{K_2:^+}$: "... og så vil jeg i øvrigt tilføje, at prisen på ..."

Uanset typen og indholdet af M_1 fortsætter K blot sin argumentation. K ignorerer ethvert muligt querogent moment i M_1 og fortsætter sit indlæg i diskussionen dvs. agerer inden for diskussionens PS.

I de næste duplikker går vi ud fra (II') hhv. (II''), der har en og samme formulering:

(II') $K_1:^+ \leq \underline{M_1:^+}$: "Du har overset §81, hvori der står ditdat!"
 (II'.1) $K_1:^+ \leq \underline{M_1:^+} \leq \underline{K_2:^+}$: "Jeg har studeret de og de beretninger og talt så og så mange gange med de og de eksperter (derfor): Jeg har i høj grad sat mig ind i sagerne – inklusive §81!"

K_2 gør det ud for en besvarelse af $M_1:^+$ i diskussionen.

(II'') $K_1:^+ \leq \underline{M_1:a}$: "Du har overset §81, hvori der står ditdat!"
 (II''.1) $K_1:^+ \leq \underline{M_1:a} \leq \underline{K_2:b}$: "Jeg har studeret de og de beretninger og talt så og så mange gange med de og de eksperter (derfor): Jeg har i høj grad sat mig ind i sagerne – inklusive §81!"

Denne gang gør K_2 det ud for en defensiv besvarelse af $M_1:a$ i et skænderi, dvs. K tilbageviser fornærmelsen ved at tilbagevise sandhedsgehalten. Men for så vidt der er tale om et skænderi, kan K eksempelvis også reagere på denne måde:

(III.1) $K_1:^+ \leq \underline{M_1:a} \leq \underline{K_2:a}$: "Det er dig, der ikke har sat dig ordentligt ind i sagerne! Du overser, at ..."
 (III.2) $K_1:^+ \leq \underline{M_1:a} \leq \underline{K_2:a}$: "Hvor vover du...!"

K leverer en modoffensiv. I (III.1) giver hun igen med samme mønt. Duplikken forholder sig udtrykkeligt til (III). (III.2) er skarpere endnu, idet K reagerer på (det han opfatter som eller foregiver at opfatte som) en krænkelse/fornærmelse med en *trussel*. Formuleringen kan bruges som duplik nærmest uafhængigt af, hvorledes den forudgående offensiv er formuleret.

Med alle de sidste fire duplikker kan vi sige, at skænderiet i gang. Og vi kan retentivt sige, at det allerede begyndte med forrige replik. (Jeg siger 'retentivt', ikke 'retrospektivt'. For M₁:a var ikke en replik i et skænderi, idet M ytrede den – den blev det senere. Lige som mordet i Sarajevo ikke var begyndelsen på 1. Verdenskrig, men blev det.)

Når det drejer sig om at forstå, hvad et skænderi overhovedet er, er én ting vigtigt at holde sig for øje i hele dette samtaleforløb: Det kan være, at parterne i alle tilfælde nærer negative/hostile følelser overfor hinanden og det, den anden siger eller står for, og at ytringerne i (III), (IV), (V') og (V'') – og deres besvarelser – til og med er et udtryk for sådanne følelser. Det spiller bare ingen rolle for, om vi vil definere samtalen som et skænderi. I diskussionen i rådet – måske for åben tv-skærm? – er det i alle tilfælde vigtigt for parterne selv, at deres ytringer – så vidt muligt – ikke virker som udtryk for hostile følelser, men – så vidt muligt – alene som et udtryk for ønsket om at give/præstere et godt argument.²³ Anderledes i de fleste andre eksempler, vi har set og efterfølgende skal se (især de private "scener fra et ægteskab"), hvor det er det usandsynligt, at deltagerne er emotionelt neutrale og heller ikke de facto viser deres emotioner.

IV. Replik og duplik – flere eksempler

1. At insistere på at have ret

Samtalen er af typen 'A og B diskuterer noget/hvorvidt...'. Det anerkendes af begge, og begge forudsætter, at den anden anerkender det.

I notationen indikerer ':' som sædvanlig, at replikken er en replik i en diskussion:

M:⁺ <=K:⁺ ... <=M:⁺ : (Replik i langt diskussionsforløb om et emne)

Men så sker der noget: M bebrejder K, at han ikke forholder sig eksplorativt til emnet og ikke lytter til K's argumenter. Der kommer ikke noget nyt på banen, synes hun. M vil bare have det sidste ord.

(I) M:⁺ <=K:⁺ ... <=M:⁺ <=K₁:⁺/a : "Du skal bare altid have ret!"

K forholder sig altså ikke til indholdet af det, M siger, men til hans indstilling til den konkrete diskussion. I diskussionen er replikken en metareplik der bryder successionen i diskussionen med en ytring i offensiv modus. Ordfølgen 'skal bare altid' har en querogen funktion: Med partiklen 'skal ... altid...' foretages en instantiering. Og partiklen 'bare' forstærker virkningen: "mere er der ikke at sige om det". I notationen lader vi denne gang formuleringen med skråstreg '/a' indikere, at replikken har en funktion i to dialogtyper: (i) i diskussionen for så vidt den udtrykkeligt bryder successionen, og (ii) i et muligt kommende skænderi, for så vidt M i sin følgende replik måtte besvare K₁ i en Q-modus fx defensivt:

(I.1) M:⁺ <=K:⁺ ... <=M:⁺ <=K₁:⁺/a <=M₁:b : "Det er ikke et spørgsmål om, at jeg 'altid vil have ret'!"

- eller offensivt:

(I.2) $M: ^+ \leq K: ^+ \dots \leq M: ^+ \leq K_1: ^+ /a \leq \underline{M_1: a}$: ”Lyt for pokker til mine argumenter!”

- eller opgivende (modus *deditio*):

(I.3) $M: ^+ \leq K: ^+ \dots \leq M: ^+ \leq K_1: ^+ /a \leq \underline{M_1: c}$: ”Okay, lad os snakke om noget andet!”

2. Belæring

Samtalen er af typen ’forklaring’ eller mere præcis ’A prøver at forklare B noget/ B prøver at forstå A’s forklaring’. I vort eksempel prøver M at forklare K noget, han finder vigtigt, og han gør det grundigt. Eller måske prøver han vitterligt på krænkende vis at belære hende?

I notationen indikerer ’: *’ denne gang, at samtalen er en replik i en dialog af typen forklaring:

$\underline{M_1: *}$: ”... blablabla ...” (lang replik)

K oplever i alt fald, at M prøver at belære hende og afviser offensivt at lade sig belære:

(I) $M_1: * \leq \underline{K_1: */a}$: ”Hold nu op med den snak!”

Igen er der tale om et metasvar, der præsterer et brud på successionen i dialogtypen ’forklaring’, men samtidig fungerer som Q-modus (offensiv). Vi ser på tre typiske duplikker.

(I.1) $M_1: * \leq K_1: */a \leq \underline{M_2: c}$: ”Vel, ...!”

M kan ikke lide, at K oplever, at han vil belære hende, og han holder inde (”overgiver sig”, *deditio*)

(I.2) $M_1: * \leq K_1: */a \leq \underline{M_2: a}$: ”Nej, jeg vil ikke! Det er vigtigt dét her...”

M insisterer på at fortsætte sin forklaring, kald det belærende eller ikke. Han synes, det er vigtigt, det han vil sige, reagerer selv offensivt på K’s replik – og fortsætter med flere uddybninger af sagen:

(I.2’) $M_1: * \leq K_1: */a \leq \underline{M_2: a/*}$: ”... og jeg vil gerne tilføje, at...!”

Men det kan også være, at M bare ignorerer K_1 og fortsætter sin forklaring. Han bryder skænderiets PS, inden der *er* en succession og genoptager forklaringen dvs. fører dialogen tilbage til forklaringens type:

(I.3) $M_1: * \{ \leq K_1: */a \} \leq \underline{M_2: *}$: ”... og jeg vil gerne tilføje, at ...!”

3. Gentagelse

Samtalen er atter af typen ’forklaring’ (altså: A prøver at forklare B noget/ B prøver at forstå A’s forklaring). Men samtalen udvikler sig lidt anderledes denne gang. K oplever, at M gentager den samme pointe mange gange, om end måske på forskellig vis, med andre formuleringer etc. K siger/viser hver gang, at hun ikke forstår, og M prøver igen:

$M: * \leq K: * \dots \leq \underline{M: *}$: (M prøver at forklare K noget)

Så langt er gentagelsen (sætter vi) et udtryk for, at han virkelig *vil*, at hun skal forstå, og *tror*, at hun gør sit bedste for at forstå, og at det (snart?) vil lykkes. Som sådan følger de begge et kooperativt princip (COP) for dialogtypen forklaring: Hvis to personer fører en samtale, hvor den ene skal forklare den anden noget, anerkender de som sådan, at det netop er dét, de gør. Og de anerkender som sådan, at man som deltager skal bestræbe sig på at formulere sig så klart som muligt²⁴ hhv. at forstå den anden så godt som muligt²⁵. K fortsætter endnu en gang med:

(I) M:* <=K:* ... <=M:* <=K₁:* : ”Jeg forstår stadig ikke, hvad du mener!”

Antag nu, at M herefter mister tålmodigheden. Hans projekt er stadig at få K til at forstå det, han prøver at forklare hende, og han anerkender fremdeles, at K deltager i projektet. Men han orker ikke mere, idet han antager, at projektet ikke vil lykkes. Han tier, udtrykker sin opgivelse eller skifter emne. Det var så dét kuldsejlede projekt: at forklare K det og det.

(I.1) M:* <=K:* ... <=M:* <=K₁:* <=M₁:* : (tier, opgiver)

Men det kan også være, at han åbner skænderiet, idet han udtrykker sin ærgrelse i en offensiv mod K:

(I.2) M:* <=K:* ... <=M:* <=K₁:* <=M₁:a : ”Et barn ville forstå det!”

Det opfatter K som en krænkelse, og hun reagerer selv med en ytring i offensiv modus:

(I.2.1) M:* <=K:* ... <=M:* <=K₁:* <= M₁:a <= K₂:a : ”Regner du mig for at være så dum?”

V. Følelser og misforståelser

1. Tydelighed, utydelighed, mangetydighed

Skænderiet mellem A og B begynder, idet A fremsætter en offensiv ytring, som B besvarer i en replik, der følger skænderiets PS (se s. 10). Eller – måske mere præcist – A fremsætter en ytring, som B *opfatter* som offensiv, idet han besvarer den med en replik, som A *opfatter* som gyldig succession i et skænderi.

En meget simpel grund til, at B opfatter A's ytring som offensiv, finder vi naturligvis i selve formuleringen. I alle de forudgående afsnit har vi arbejdet under dén forudsætning. Det kan imidlertid ske med større eller mindre tydelighed. Som sådan bliver det mere eller mindre nærliggende for B at opfatte A som værende offensiv og følgelig at reagere derpå.

I vort hovedeksempel er replikken ”Nå, du har nok besøgt den lede kælling igen?” uden videre offensiv i kraft af sin Q-markering. En replik som ”Har du besøgt Dorthe?” kan i én situation (vort eksempel) være udtryk for mistænksomhed, i en anden måske ikke. I replikken ”Du kommer sent hjem?!” er mistænksomheden mindre tydelig. I replikken ”Hvad skal vi have til middag i morgen?” er den fraværende.

K's ytring ”Har du besøgt Dorthe?” er imidlertid – uanset situationen – grammatisk taget et spørgsmål, og det kan også være, at ytringen er ment, rent sagligt, som et spørgsmål – ikke mere end det. K ønsker – af grunde, der ikke behøver at være klarlagt – at få at vide, om M har besøgt Dorthe. Ytringen er et udtryk for dette ønske. Punktum. En helt tredje mulighed er, at ytringen udtrykker

forventning: Dorthe er en fælles veninde, som for tiden ligger på sygehuset. Det ville glæde hende, hvis M besøgte hende (Også hér kan mistænksomheden få sin gang: ”Hvorfor har du *ikke* besøgt Dorthe?) Tilsvarende kan M *opfatte* K’s ytring som udtryk for mistænksomhed, ønsket om at få besked, forventning eller noget helt fjerde. De forskellige muligheder er ikke lige nærliggende, men jo mindre tydelige, de er i dialogen og i situationen i øvrigt, jo større er også chancen for *misforståelse*.

En person kan nære en følelse af mistænksomhed og selv vide derom, og han kan nære denne følelse uden selv at vide derom. Det sidste er raffineret, men vist nok langt fra uset.

Der findes en mistænksomhed, som kommer til udtryk, og der findes en mistænksomhed, som ikke kommer til udtryk; hhv. kommer mere eller mindre til udtryk; hhv. kommer mere eller mindre til udtryk i den mistænksomes ytringer til den mistænkte, det være sig i formuleringen og/eller tonefaldet; etc.

Der findes et udtryk for mistænksomhed, som personen giver, fordi hun har en mistanke, og der findes et udtryk for mistænksomhed, som slet ikke beror på mistænksomhed (=forstillelse, skuespil).

Der findes et udtryk for mistænksomhed, som opfattes/genkendes af den anden, og der findes en mistænksomhed, som ikke opfattes hhv. opfattes fejlagtigt af den anden. Etc. Og sådan er det nok med mange følelser. (Jf. også hvor indviklet det kan blive, når de forskellige udtryk indikerer noget forskelligt. Dine øjne siger dit, men din mund siger dat etc.)

Inden for denne komplicerede kombinatorik har vi foreløbig (for det meste) holdt os til en stærkt forenklet form. De ikke-sproglige udtryk – tonefald, ansigtsudtryk etc. – har vi set bort fra, og vi har (for det meste) forudsat optimal korrespondens mellem sproglighedens momenter: For så vidt A’s ytring overhovedet er udtryk for en følelse, ved A selv om det; en del af udtrykket lader sig genkende i den sproglige formulering; det genkendes som sådan faktisk af den anden; og den andens besvarelse beror i sin udformning netop på denne genkendelse. Men som enhver utvivlsomt har erfaret det, behøver alle disse momenter ikke at falde sammen, og dét kan give anledning til diverse misforståelser. Og misforståelser – af denne art og andre arter – spiller en mægtig rolle i skænderiernes brogede verden. (Men ikke lige meget. Jf. eksemplet ’Det klarer vi nok! (s. 24), hvor tilstedeværelsen af en mulig bagvedliggende offensiv følelse ikke spiller nogen rolle.)

Som slutning på denne artikel vil vi kort se på misforståelsernes plads i skænderiets forløb.

2. Misforståelse i replikken

Allerførst en lille udvidelse af notationen.

Når B opfatter A’s forudgående replik anderledes end A selv, vil vi notere et præfiks foran hans besvarelse til angivelse af, hvilken modus han faktisk opfatter den i. Altså fx:

$$\dots A_1:d \leq aB_1:b$$

Læs: B opfatter A’s fredsforslag (*d*) som en offensiv (*a*) og besvarer replikken i defensiv (*b*).

Når B) derimod opfatter A’s replik nøjagtigt som A selv, benytter vi samme notation som hidtil, dvs. vi noterer intet præfiks foran hans besvarelse:

$$\dots A_1:d \leq B_1:a$$

Læs: B opfatter faktisk A’s udtrykte fredssønske (*d*) som et fredssønske, men besvarer det med en offensiv (*a*).

Det er naturligvis den første mulighed, der er hovedemnet i det følgende. Samtalen føres af de sædvanlige to personer, M og K, i det sædvanlige regi.

K_1 : ”Har du besøgt Dorthe?”

Vi vil se på to hovedvarianter. (I) Spørgsmålet kan være et ”nøgternt” spørgsmål, dvs. K’s projekt er slet og ret at få det at vide, som hun spørger om under PS for spørge/svare. (II) Men det kan også (snarere? desforuden?) være et udtryk for mistænksomhed. En replik, der udtrykker mistænksomhed, er offensiv, og hvis den efterfølgende besvarelse udtrykkeligt forholder sig til det, er striden, skænderiet, en realitet.

I den *første* hovedvariant sætter vi, at K ikke har andet ærinde med sit spørgsmål end at få at vide, om M har besøgt Dorthe.

(I) $K_1:?$: ”Har du besøgt Dorthe?”

Lad os se på tre mulige (og ganske usofistikerede) besvarelser af denne replik. I den første opfatter M spørgsmålet lige så nøgternt, som det er ment, og svarer ”Nej!”

(I.1) $K_1:?$ \leq $M_1:!$: ”Nej!”

En anden mulighed er, at M opfatter spørgsmålet som udtryk for mistænksomhed og dermed offensivt. Han føler sig truffet og/eller krænket og besvarer K_1 i en Q-modus, defensivt, offensivt, med overgivelse eller med fredsinvasion²⁶:

(I.21) $K_1:?$ \leq $aM_1:b$: ”Nej, hvor kunne du tro det?”

(I.22) $K_1:?$ \leq $aM_1:a$: ”Du er altid så mistænksom!”

(I.23) $K_1:?$ \leq $aM_1:c$: ”Okay, jeg indrømmer: jeg besøgte hende!”

(I.24) $K_1:?$ \leq $aM_1:d$: ”Lad os nu ikke skændes om det!”

Har vi nu at gøre med et skænderi? I K’s optik er det i alle fire eksempler M, der bryder med PS for spørge/svare, idet hans udsagn er Q-markerede. Hvis K selv efterfølgende besvarer M_1 i en Q-modus, er skænderiet en realitet. Men ikke før. I M’s optik derimod udgør hans egen replik en gyldig succession i en Q-sekvens, og skænderiet *er* således allerede i gang. Denne tvetydighed er ikke en svaghed ved vores analyse, men hører tværtimod med til skænderiets fænomenologi.

En tredje mulighed er den, at M opfatter K’s spørgsmål som udtryk for mistænksomhed, men (klogeligt, kan man mene) reagerer strengt sagligt på det, dvs. som om han ikke har hørt andet end et ønske om information.

(I.3) $K_1:?$ \leq $aM_1:!$: ”Nej!”

Der blev således ikke noget skænderi ud af det – foreløbig.

I den *anden* hovedvariant er K_1 vitterligt udtryk for mistænksomhed:

(II) $K_1:a$: ”Har du besøgt Dorthe?”

Vi ser på tre muligheder. Den første er, at M slet ikke opfatter mistænksomheden. Han hører et spørgsmål og replicerer ”nøgternt” ved at give et svar på spørgsmålet:

(II.1) $K_1:a \leq M_1:!$: ”Nej!”

En anden mulighed er, at M opfatter mistænksomheden og – eksempelvis – besvarer den defensivt, offensivt, med overgivelse eller med fredsønske:

(II.21) $K_1:a \leq M_1:b$: ”Nej, hvor kunne du tro det?”

(II.22) $K_1:a \leq M_1:a$: ”Du er altid så mistænksom!”

(II.23) $K_1:a \leq M_1:c$: ”Okay – jeg indrømmer: jeg besøgte hende!”

(II.24) $K_1:a \leq M_1:d$: ”Lad os nu ikke skændes om det!”

Formuleringerne i (I.21-I.24) og (II.21-II.24), er de samme, men modalt er de forskellige. Om der bliver et skænderi ud af (I.21-I.24), vil således afhænge af K’s næste replik, mens skænderiet allerede er en realitet i begges optik i (II.21-II.24).

En tredje mulighed er, at M faktisk opfatter mistænksomheden, men ikke forholder sig til den i sin replik. Han besvarer K’s ytring, som om den bare havde været et spørgsmål:

(II.3) $K_1:a \leq M_1:!$: ”Ja!” / ”Nej!” / ”Det vil jeg ikke svare på!”

K_1 er jo grammatisk taget et spørgsmål, hvilket giver M chancen for at besvare K_1 i dialogtypen spørge/svare.

3. Misforståelse i duplikken

Ovenfor var misforståelsen allerede en realitet i M’s besvarelse (=M₁) af K’s første replik (=K₁) Vi skal herefter se lidt på, hvorledes den folder sig ud – får konsekvenser – idet K besvarer M₁ med sin *duplik* (=K₂).

Første hovedvariant: K₁:?
K’s spørgsmål var bare ment som et spørgsmål

Der er mange muligheder, men vi skal kun se på et par af dem. Vi går eksempelvis ud fra M’s offensiv i (I.22) (se s. 31), altså:

(I.22) $K_1: ? \leq aM_1:a$: ”Du er altid så mistænksom!”

K’s spørgsmål var ikke offensivt ment, men sådan har M opfattet det, og han svarer med en markeret offensiv. K opfatter offensiven – eftersom den er markeret – og svarer fx:

(I.22.1) $K_1: ? \leq aM_1:a \leq K_2:a$: ”Nå, du har vist dårlig samvittighed!”

Eller måske replicerer hun med et fredsforslag:

(I.22.2) $K_1: ? \leq aM_1:a \leq K_2:d$: ”Rolig, jeg spurgte bare!”

I begge tilfælde er skænderiet nu en realitet.

Vi kan herefter tage udgangspunkt M's svar i (I.3) dvs. 'aM₁:[?]':

(I.3) K₁:[?] <=a M₁:[!] : "Nej!"

K's spørgsmål var ikke ment offensivt, men sådan opfattede M det. Imidlertid svarer han denne gang "sagligt".

K opfatter dog – fejlagtigt – M₁ som udtryk for en defensiv position (hun hører måske et "Neej!") og fortsætter:

(I.3.1) K₁:[?] <=a M₁:[!] <=bK₂:a : "Du lyver!"

K's offensiv er takket være den eksplicite Q-markering ikke til at misforstå. M₂ må nødvendigvis forholde sig til den, skænderiet er en realitet. Han fortsætter eksempelvis i offensiv eller med fredsønske:

(I.3.1.1) K₁:[?] <=aM₁:[!] <=bK₂:a <=M₂:a : "Nej, det ved gud jeg ikke gør!"

- eller:

(I.3.1.2) K₁:[?] <=a M₁:[!] <=bK₂:a <=M₂:d : "Så, så tag det roligt!"

*Anden hovedvariant: K₁:a
K's spørgsmål replik var ment som en offensiv*

Udgangspunktet er diverse besvarelser af K₁:a i M₁ (se s. 32). Der er flere muligheder. Vi ser blot på et par eksempler:

(II.1) K₁:a <=?M₁:[!] : "Nej!"

K's spørgsmål var offensivt ment, men det har M ikke opfattet. Han svarer nøgternt på (hvad han opfatter som) et nøgternt spørgsmål. Det opfatter K, men hun er stadig mistænksom og fortsætter offensiven, fx:

(II.1.1) K₁:a <=?M₁:[!] <=K₂:a : "Nå, hvorfor pokker kommer du da så sent hjem?"

M har stadig ikke forholdt sig til K's offensiv i en Q-modus. Men mon ikke han gør det nu?

En anden mulighed er, at M faktisk har opfattet K's offensiv og besvarer den offensivt:

(II.22) K₁:a <=M₁:a : "Du er altid så mistænksom!"

K kan da replicere på flere måder. Hun kan fortsætte offensiven, gå i defensiven eller komme med et fredsforslag:

(II.22.1) $K_1:a \leq M_1:a \leq \underline{K_2:a}$: ”Og hvorfor kommer du da så sent hjem?”

K_2 går ind i et allerede etableret skænderi og behøver som sådan ingen Q-markering for at fungere som offensiv. To andre muligheder:

(II.22.2) $K_1:a \leq M_1:a \leq \underline{K_2:b}$: ”Dét passer i hvert fald ikke!”

- eller:

(II.22.3) $K_1:a \leq M_1:a \leq \underline{K_2:d}$: ”Nå, lad os ikke begynde at skændes!”

Afslutning

I denne artikel har jeg forsøgt at bidrage til en formal forståelse af skænderiet som dialogisk type ved at introducere et system af modi, ”querogene modi”, således at enhver replik i ethvert skænderi lader sig karakterisere ved en sådan modus. Jeg har studeret deres funktion i sammenhængen ved at udvikle en række dialoge mønstre for kortere og længere skænderier. Og jeg har indført en notation med systematiske ambitioner.

Imidlertid er det nok kun de færreste replikker (i praksis måske ingen?), der hermed kan siges at være fuldstændig karakteriseret – hverken i deres betydning eller funktion – i den konkrete dialogiske sammenhæng. Her er der meget mere at komme efter i en senere undersøgelse. Men der er, hævder jeg, sagt noget væsentligt, som nye observationer – fx fra empirisk materiale, jf. indledningen s. 3f. - kan koble sig på.

Et andet projekt i forlængelse af analysen er en systematisk indførelse/genindførelse af en række lingvistiske og paralingvistiske parametre, som jeg udtrykkeligt - af rent metodologiske grunde – har set bort fra ovenfor (se s. 10). Det er eksempelvis oplagt, at en ytring kan opfattes som offensiv i kraft af meget andet end – og gerne helt uden inddragelse af - formuleringen: tonefaldet, ansigtsudtrykket, kropssproget, situationen i vid forstand. Særlig interessant vil det hér være, om de fem modi også vil karakterisere enhver ytring i et skænderi *uden* Q-markering. Ligeså vil det være interessant, om vi hér vil finde modi udover de fem sætningsbaserede. (Umiddelbart kan jeg se et eksempel: Den tid, der går imellem replikkerne kan oplagt være relevant i forståelsen af, hvad der ”sker” i skænderiet: Nøler han? tænker han sig bare om? er han blevet bange? Men så vidt jeg kan se, lader dette aspekt sig ikke karakterisere ved querogene modi.)

REFERENCER

- Goodwin, Charles & Gooswin, Marjorie Harness Goodwin (1990) "Interstitial Argument". In: A.D. Goodwin, M. (1990) *He-Said-She-Said: Talk as Social Organization among Black Children*. Bloomington: Indiana University Press.
- Grimshaw, ed. (1990) *Conflict Talk: Sociolinguistic Investigations of Arguments in Conversations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grice, H.P. (1975). "Logic and Conversation," *Syntax and Semantics*, Vol. 3, Academic Press.
- Grice, H.P. (1989). *Studies in the Way of Words*. Harvard University Press.
- Maynard, Douglas W. (1985) 'How children start arguments' In: *Language in Society*, 14 (01), 1-29.
- Sacks, H., Schegloff, E A., and Jefferson, G. (1974). "A Simplest Systematics for the Organization of Turn-Taking for Conversation", *Language* Vol. 50, No. 4, Part 1 (1974), pp. 696-735.

NOTER

¹ https://www.ssc.wisc.edu/soc/faculty/pages/DWM_page/DWM_index3.htm

² Charles Goodwin er professor (UCLA) i antropologi, Marjorie Goodwin er professor (UCLA) i anvendt lingvistik.

³ *Maxim of Quality*. Make your contribution true; so do not convey what you believe false or unjustified. *Maxim of Quantity*. Be as informative as required. *Maxim of Relation*. Be relevant. *Maxim of Manner*. Be perspicuous; so avoid obscurity and ambiguity, and strive for brevity and order.

⁴ "For example, if Jane is helping Kelly build a house, she will hand Kelly a hammer rather than a tennis racket (relevance), more than one nail when several are needed (quantity), straight nails rather than bent ones (quality), and she will do all this quickly and efficiently (manner)." (<http://plato.stanford.edu/entries/implicature>)

⁵ Som jeg har defineret svartyperne, behøver der ikke være nogen forskel mellem B's samarbejds*vilje*, når han med sin besvarelse er "fuldkommen kooperativ" hhv. er "optimalt kooperativ". Uden denne præcisering kan terminologien godt være misvisende.

⁶ I det mindste er den et forsøg på det. A kan selvsagt spørge videre: "Hvorfor vil du ikke svare?", men den replik foregår ikke inden for projektet 'B skal hjælpe A med en oplysning om Motorvej 45' og hører altså – i én vigtig forstand – ikke med til den oprindelige dialog.

⁷ Mere om besvarelser på spørgsmål ad hominem s. 24.

⁸ Termen 'brud' virker mest oplagt, når dialogen allerede kommet et stykke på vej dvs. omfatter flere replikker, mens vi hér allerede anvender den på dialogens anden replik. Men princippet – vil vi se – er det samme.

⁹ Hvis spørgsmål og svar betragtes som det, det vitterligt er: et fællesprojekt, giver det god mening at medtage A's "tak!" som en tilkendegivelse, af at projektet er lykkedes, idet han har forstået svaret. Det kunne vi til og med gøre rede for med en udvidet version af COP. Men som sådan kunne A lige så godt sige: "Aha!" eller "Forstået!" Der er altså mere på spil.

¹⁰ Dette princip er ekstremt udfoldet på japansk, dvs. i japansk (sprog)kultur: Det er uhøfligt at respondere "det ved jeg ikke". Hellere give et (mere eller mindre åbenbart?) forkert svar end intet svar. Men dermed bliver det også uhøfligt at stille et spørgsmål, man ikke er sikker på, at den anden kan svare på: Den, som foranlediger, at den anden må optræde uhøfligt, optræder – som sådan – selv uhøfligt.

¹¹ Det kan hér og i det følgende være en hjælp at læse termen 'offensiv' med den dobbeltbetydning, termen kan have på engelsk: 'offensive' (a) som offensiv over for defensiv og (b) "fornærmende".

¹² I den "store" offentlighed kan krænkelser betyde æreskrænkelser. I privat sammenhæng – det hjemlige skænderi – er offentligheden identisk med deltagerne selv (dvs. deltagerne som fællesskab). Det er derfor, den kaldes 'privat'. Og netop derfor kan vi i den forbindelse ikke tale om "ære".

¹³ Vedr. erklæringers bortvisnen hhv. inerti: (a) Konen spørger manden: "Hvorfor siger du aldrig, at du elsker mig?" Manden svarer: "Årh, det *har* jeg jo sagt engang, har du glemt det?" (omtrent som: "Jeg *har* givet dig telefonnummeret, har du glemt det?!"). Hvad er det, han ikke forstår? (b) Og omvendt: En kærlighedserklæring er ikke en erklæring, hvis den kan/skal fornys hver dag. (Snarere er den et kærligheds*udbrud* á la "Åh, hvor jeg elsker dig!".) Kærlighedserklæringen må gælde et stykke tid – helst i lang tid – indtil den på et tidspunkt (jf. (a)) måtte trænge til fornyelse.

¹⁴ I hovedeksemplet ovenfor ("Nå, du har nok besøgt den lede kælling igen?") udgør partiklen 'igen' en lignende instantiering. K ærgrer sig ikke blot over, at M d.d. har besøgt "den lede kælling", men at han gør det ofte, alt for ofte, plejer at gøre det, har for vane at gøre det: "Sådan *er* han jo!".

¹⁵ Siden 1905 kalder vi det ikke længere "Krigsministeriet", men "Forsvarsministeriet". Vi skal ikke længere kæmpe med nogen fjende, der ikke har angrebet os (eller truer med det). Derimod må vi gerne være meget – gerne knusende – effektive i forsvaret af vort land, når andre angriber det. (Det er i alt fald den tænkning, der ligger bag det terminologiske skift.)

¹⁶ Muligvis efter recepten "det bedste forsvar er et angreb"(!?)

¹⁷ Her er der en principiel forskel mellem krig og skænderi: At ignorere en offensiv slipper man ikke godt fra i en krig, men man kan være heldig i et skænderi.

¹⁸ Det ændrer ikke på noget, at handlingerne ikke er sproglige ytringer dvs. talehandlinger. Som vi så det (s. 5) er flere modi i dialogtypen 'bede/hjælpe' heller ikke replikker (se s. 7.)

¹⁹ At K ytrer sig, som hun gør – snakker om noget andet – kan naturligvis opfattes som et udtryk for, at hun har overgivet sig eller ønsker fred (et ønske, M logisk må acceptere, da hans holdning er defensiv). Stadig: skænderiet – dét skænderi om dén sag – er slut.

²⁰ Da der ikke i skænderiet – som tilfældet er i væbnet strid – findes våben at nedlægge, skelner vi ikke mellem fred og våbenhvile. Der findes heller ikke fredsaftale og ergo heller ikke forudgående forhandlinger om konditioner. Hvis begge parter har erklæret freds villighed, så *er* striden slut.

²¹ Dette til forskel fra busscenariet ovenfor (s. 24): A kan ikke kritiseres for ikke vide så meget om busplanerne.

²² Det er værre at glemme et barn i en barnevogn uden for en café end at glemme en sweater indenfor. Det første, vil nogen opleve, er *så* slemt, at det anfægter forestillingen om, hvordan den person i øvrigt *er*. Det er det, der ligger bag, når nogen finder på at sige om ham: "Han skal aldrig passe mine børn, når dét kan ske. Når han *er sådan*, kunne det nemt ske igen!"

²³ I det mindste så længe diskussionen forløber som diskussion. Når Donald Trump "diskuterer" med Hillary Clinton, drejer det sig – mere eller mindre åbenlyst - ikke om at agere overbevisende i en diskussion (sådan som vi har defineret det s. 23f.), men om – ja, hvad drejede det sig i grunden om?

²⁴ Jf. Grice's *Maxims of Manner*.

²⁵ Dette hører tilsyneladende ikke med under Grice's Cooperative Principle (COP) i formuleringen "Contribute what is required by the accepted purpose of the conversation." Grice adresserer strengt taget kun sit princip til taleren, da han er optaget af, hvorledes samtalen fungerer qua det, der siges, men samtalen fungerer kun hvis begge er med. Det bliver særligt tydeligt, hvis samtalen fortsætter ud over første og anden replik, hvorefter lytteren jo selv bliver taler. Men så vidt jeg kan se, forstyrrer det ikke Grice's pointe, at vi udvider COP, så vi både kan tale om 'speaker's contribution' og 'listener's contribution'. Et andet sted formulerer Grice COP således: "Make your conversational contribution such as is required, at the stage at which it occurs, by the accepted purpose or direction of the talk exchange in which you are engaged." (Grice, 1989) Hvis den "conversational contribution", der er tale om, gælder både taler og lytter, behøver vi ikke denne fodnote!

²⁶ Den femte modus, egressus, forudsætter, at skænderiet allerede er i gang. Du kan ikke bryde med skænderiets succession, før skænderiet er en realitet.